

А. СІНКЛЕР

Про О. Генри (Вілляма Портера)

Автор коротеньких оповідань, що виступав під псевдонімом О. Генри, блиснув на журналістичному полі Нью-Йорку наче метеор.

Перші його оповідання появились 1902 р., коли авторові їх лишилося прожити ще яких вісім років. Тоді саме він став визнаним королем свого фаху; читали його всі: вищі й нижчі сфери, спеціалісти і прості люди, про долю яких він писав.

Його оповідання сипались наче з „рога изобилія“, по одному, два на тиждень, і якщо він не діставав за них нечуваних досі грошей, то тільки тому, що він цілковито не дбав за гроші і не турбувався доминатися того, що йому належало.

Це була дивна, самотня людина, глибоко люблена в тісному колі приятелів, але незвичайно замкнена для тих, що бажали б за всяку ціну „спіймати лева“.

Це був ніжний, сентиментальний південний джентльмен, якого таємничість багатьох дивувала. З його життя були відомі лиш декілька оцих фактів: що він жив на „ренчу“ в Тексасі, був колись аптекарським учеником, писав до газет в Нью-Орлеансі, подорожував по середній Америці, був удівцем і мав молоду доньку — оце і все, що знали його найближчі друзі. В життю його була досить загадкова прогалина, але ніхто не важився розпитувати його. Та в декілька років після його смерті вийшла його біографія, і виявилось, що американський король коротких оповідань сидів в тюрмі три роки і три місяці, як федеральний в'язень (в штаті Огайо). Там він і розпочав свою письменницьку кар'єру; там він і набув інтимних знань про великородних шахраїв-хабарників та різних очайдушних розбишак; там він набув патосу і „сердобілля“.

Америка, з властивою їй рисою, прийняла це викриття з великим обуренням. Бо й де ж пак! Після нього лишилась донька і молода жінка, які гадали, що ця страшна таємниця, так довго скривана, повинна лишитися скритою назавжди. Так само думали й деякі редактори і рецензенти. Ось вам чоловік, що належить вікам, і ось вам історія, багато більше зворушлива, ніж який будь твір, написаний О. Генри; але вони бажали поховати це все враз з ним в могилу — бож, ой лишенько! Америка, бачите, є країна... респектабельности, де найбільші трагедії людської душі нічогоісінько не значать в порівнанні з бажанням двох дамочок, яким хочеться уникнути неслави й ганьби через справу, до якої жодна з них не була причетна чи винна.

Виявляється, що О. Генри був службовцем в одному тексаському банку, якого діла велись не в порядку. Забрало там щось

біля тисячі доларів; для когось іншого припала ця сума, а для О. Генрі припав клопіт. Він готовий вже був навіть стати на розправу, але перелякався опісля і втік в Гондурас. Пізніше, дізнавшись, що його жінка вмирає на сухоти, й не мігши примиритись з цим, він вернувся додому. Жінки він не воскресив, а проти нього повели процес, судили, признали винним і посадовили в тюрму.

Живши в Гондурасі, „Білл“ Портер — це його правдиве прізвище — зішшовся з цікавим типом, Ол. Дженінгсом, відомим поїздовим бандитом, за яким так старанно шукали детективи Велс - Фарго Ко. Обидва вони прибули назад в Америку, й доля звела їх в одно місце — в одну тюрму. Пізніше Дженінгс зреформувався (поправився) і дав нам досить цікавий твір про себе і свого літературного друга п. з. „Через тіні з О. Генрі“.

Таким робом ми маємо нагоду оглядати сирий матеріал, перероблюваний О. Генрі на оповідання, й стежити за ним в процесі його творчости.

О. Генрі і в тюрмі працював як аптекарський помічник, а в вільний час — писав.

Звичайно О. Генрі вислухував бандитські оповідання Дженінгса, історії про різних злочинців, які знаходились в тюрмі, і на цьому тлі писав оповідання. На волі знаходилась його маленька донька, від якої старанно скривали місце перебування її батька; він мусів деколи мати гроші, щоб післати їй різдвяний дарунок; і отож він почав заробляти на це пером.

Отже ми бачимо й тут, так само як на прикладі Марка Твена, що дух буржуазної Америки, втілений в особистість жінки, причинявся до переробки душі генія.

О. Генрі мав перед собою цілі стоси життєвого матеріалу, який варто було лиш брати й перетворювати в величні, трагічні рекорди віків. Та велелюбний, гумористичний, лагідний і помиляючийся південний джентельмен не розумів ані соціальних сил, ані того, що сталося з ним, і він лише займався собі сентименталізуванням та фемінізацією того багатого матеріалу.

Візьмім для прикладу його оповідання „Джимі Валентайн“, найпопулярніший тип, створений О. Генрі. Це оповідання було згодом здраматизоване і мало величезний успіх в Америці і Англії, потім його крали і драматизували декілька разів у Франції та Іспанії; цей твір зробив початок новому родові мистецтва, що є відоме з назвою „злочинська штука“.

В оповіданні говориться про малу дитину, яка була випадково замкнена в вогнетривалій банківій шафі і якій грозила небезпека зотліти там через кілька годин. Знаменитий спеціаліст від розбивання таких кас довідується про скрутне становище дитини і відчиняє касу, але при тім попадає в руки детектива, який за ним шукав. Та детектив був газетярським детективом; сентиментальний та сердечний, він доходить до сліз; він зрікається слави і нагороди за піймання знаменитого злодія, ну і злодій виходить на волю, щоб опісля стати добрим і щасливим батьком дитини, яку він вирятував.

Такі то, бачите, злочинці після мітології американських журналів. Яка ж була справжня історія „Джимі Валентайна“?

В штаті Огайо зчинився був величезний скандал; першорядні злочини, ті що ніколи в тюрму не попадають, вкрали мільйони доларів, а всі папери замкнули в вогнетривалу шафу і втекли. Ці папери (документи) треба було дістати, але розбити шафу динамітом було неможливо, бо при тім були б знищені папери.

Отже губернатор звернувся до тюремної адміністрації за експертом від відчинювання подібних шаф.

Зголосився один з арештантів. Це був звичайний собі бідолаха з самого дитинства, як і всі ті Дженінгси, про яких знаємо.

Як йому минуло 11 років, то він дохитрився вкрати з візка на десять центів коржиків; за це його відіслано до „поправного“ дому, де він до 18 років зробився досконалим злочинцем. В рік пізніше його засадовили в тюрму на ціле життя, як „непоправного злочинця“. В часі, як йому запропоновано показати свій сприт з шафою, він був вже хворий на сухоти, а старенька його мати примирала на волі з журби за сином, бо протягом шіснадцяти років їй не дозволялося побачити свою дитину.

І ось цей чоловік мав досить оригінальний спосіб відчиняти вогнетривалі банкові шафи; полягав він в тому, що цей недорівняний майстер обрізував собі нігті аж до живого, перед тим як приступити до операції, і цими обрізками міг „вчуті“ весь складний механізм замка і потім без особливого клопоту відчинити його. Славний штат Огайо обіцяв йому волю за відчинення вогнетривалої каси з цінними паперами. Він відчинив її в десятих секундах; обіцянки, розуміється, не додержано й приневолено його далі вмирати в тюрмі на сухоти. Незабаром він і вмер в тюрмі. Коли виносили його останки, то за труною пленталася його старенька, прибита горем мати й розпачливо побивалася за своєю єдиною дитиною, якої їй не довелося бачити живою більше як шіснадцять років.

Ось така була правдива історія, як бачите; О. Генри сидів в тюрмі, коли то все це діялось, він чув обурення арештованих з приводу недотримання обіцянки, даної експертові від відчинювання кас. Та, бачите, якби О. Генри написав був правдиво цю історію, то він не зміг би посилати різдвяних дарунків своїй маленькій донці й не дістав би корони „короля коротких оповідань“.

О. Генри на стільки не мав відваги поглянути в лице дійсності, що, пишучи свого „Джимі Валентайна“, пропустив важливий факт обрізування нігтів своїм героєм перед тим, як він приступив до своєї складної операції відкривання каси.

В оповіданні О. Генри герой був приневолений відчиняти касу спеціальними прирядами!

Бачите, О. Генри просто не міг поглянути одверто в лице життя; він не знав, що почати і взяв та й знівечив факт — як-раз так само, як це робили газетні писаки і читацька публіка його часу. Ба навіть він не міг зносити своєї власної неслави; серце його закам'яніло в цій тюрмі і навіть сама згадка про волю лякала його; і все це тільки тому, що він мав „велику таємницю в своєму особистому житті“.

Дженінгс так цитує його: „Тюремна пляма гірша від печати Каїна. Скоро лише світ запримітить її, то ви пропаща людина.

Та він не побачить тієї плями на мені. Я не станусь суспільним випадком“.

Розумієте, він знав, що він невинний; проте, він займав становище екс-арештанта, він тремтів і плазував. Були ж інші люди, яким доводилось сидіти в тюрмі, наприкл., Євген Дебе; цей теж знав, що він не винен, і вийшов з тюрми воїном і святим.

О. Генри приймав суспільний лад як щось незмінне, ідентичне з долею, з призначенням. Його часто прирівнювали до Мопассана, і це страшно вражало його, бо він, мовляв, „не написав ані одного брудного рядка за ціле своє життя й тому не бажає, щоб його прирівнювали до брудного письменника“. Ось таке обмежене було його розуміння; моральність означає пол, і він не годен зносити гальської розпущеності та брутальності й грає на струнах сентиментальної південної повздержливості. Та коли брати справу ґрунтовніше, то можна сказати, що його точка зору ідентична з поглядом Мопассана; бо ж для обидвох цих письменників захланність зайняла місце бога, що контролює всесвіт.

Французький письменник ненавидить і глузує, тоді як американський сміється і плаче; але кожний знаходить суть своєї теми в абсурдностях, в несправедливостях, які штучна економічна доля накидає на своїх безсилах і нетямучих жертв.

Придивіться в якому-небудь місці до патосу і трагізму О. Генри — і що ви побачите? Скрізь і неминуче одну річ — систему Великого Бизнесу Америки.

Тут ось вам кельнерша в ресторані, з білими порцеляновими стінами і блискучими скляними столами — безнастанний дзвін посуду. Так, дуже незаздрісна доля дівчини, що двигає цілі гори посуду цілий день і при тім мусить бути веселою, дарма, що дістає голодну плату. А відтак відкладіть на бік твір О. Генри і загляньте до „Корпораційного Справочника“, написаного Мудим; там ви знайдете, що ціла низка ресторанів закуплена „Стандар Ойл Ко“; „найбільший заґрібач дивідендів“ подвоїв ціни на поживу, не поліпшивши при тім якості її і не підвищивши зарплати відповідно до кошту життя.

Або візьмім Джіма Турнера, який цілісінький день прасує, стоячи на ногах весь час, так що над вечір не чує своїх ніг; вихід з цього невідрадного стану він знаходить в читанні морських оповідань (байок) Кларка Роселя; діставши в свої руки томик оповідань того автора, він почуває себе щасливим з тією літературою навіть в каторзі.

Запитайте дослідників потогонних фахів, і вони вам скажуть, що прасування капелюхів належить до другорядної, паразитарської індустрії, якої навіть неможливо зорганізувати; ця жалюгідна хudoбина не має навіть нікого, хто б дбав за її зболілі ноги. А попробуйте сказати йому що-небудь, то він ще почне глузувати з вас. „Гей, слухай, чоловіче, хіба ж я виглядаю так, ніби й я походжу з цих дір в Гелікан Гол?“

В такий спосіб він вам зрадить, що не має й найменшої уяви про кращий світ; подібним соціологом і є О. Генри (Як вас цікавить згадка про Гелікон Гол, то подробиці можете знайти в „Брес Чек“ (Мідяна Марка).

Прибиті нуждою, визискувані маси Нью-Йорку, всі оці кельнерші і кельнери, пресері капелюхів, продавці содової води, професіональні „боми“ (бродяги), шофери та поліцаї, яких чотири мільйони поклонників О. Генри, признали його своїм улюбленим письменником тому тільки, що він знав їхнє життя, що він любив їх; вони відчували цю любов під покришкою його сміху.

Воно й зрозуміло: дуже приємна річ знайти співчутливе вам серце, тоді саме, як ви в біді; та багато важливіше тоді знайти голову, яка б розуміла причину вашого клопоту й могла допомогти вам вийти з нього.

Чотирьом мільйонам поклонників О. Генри доводиться глядіти за тією головою десь инде.

Є ще один факт про О. Генри, про який нічого не згадує його урядовий біограф; О. Генри був справжнім південним джентльменом ще з иншого погляду, а саме: за багато пив. Ол. Дженінгс згадує, що він знайшов його напівп'яним під дверима американського консулату в малім містечку Труджіло, в Гондурасі. Піячили вони разом через цілий час спільного подорожування (в Америку). В споминах Ол. Дженінгса можна подібати чимало фактів що до п'ятики. В тюрмі О. Генри завідував певними продуктами; він тоді переконався, що контрактори на кожному кроці грабували тюрми і вкінці задумував викрити це злодійство, але Дженінгс остеріг його перед цим, вияснивши, що якби він поважився це зробити, то тюремна влада згноїла б його в карцері, бо вона теж ділилася краденим добром.

Таким робом наш бідний південний джентльмен замовчав відомий йому факт і тихенько приймав дарунки від крадіїв — вино й горілку.

Коли врешті він вже вийшов з тюрми і прибув в Нью-Йорк, то ця зла навичка цілковито опанувала його й не покидала до самої його смерті.

Ось що важно згадати при трактовці творів О. Генри; ці твори є алкоголічні твори й займають вони алкоголічне становище супроти життя.

Найближчі приятелі О. Генри, ті, що тратили свій час на те, щоб якось його врятувати, розуміли те, що тепер знаємо ми всі, кому доводилось стикатись з південним джентльменом старої школи: жертва алкоголізму може ридати з жалю і може навіть сміятись крізь слюзи, може бути приємна, ввічлива, і гарна, і добра; та рідко коли така людина може мати одну річ, а саме: ясно розуміти дійсність, що її оточає; так само не може мати подібна людина послідовної і непохитної волі та певного, ясного становища. Тим часом, це ж якраз і є ті якості, які треба розвинути цим чотирьом мільйонам, наколи вони бажать вибитися з неволі.

Листи Михайла Коцюбинського до Миколи Чернявського

В 9 числі „Червоного Шляху“ за минулий рік видруковано листи М. Коцюбинського до П. Мирного й між ними наш спільний з Коцюбинським лист—заклик до участі в задуманому нами альманасі.

Час, коли писано того листа, й ідеї, що лягли в основу його, так само як і той, хто, головним чином, виношував у собі ті ідеї, одійшли в історію. Нині письменство наше переходить нові етапи й поставляє перед собою нові завдання. Це його право й обов'язок. Але молоде завжди має той чи інший зв'язок з старим. З метою подати матеріяли до вивчення того недавнього, що вже стало старим, оголошую листи до мене М. Коцюбинського, писані з приводу видання нашого альманаху „З потоку життя“. В їх, як живий, виступає образ незабутнього поета й митця і мов вібрує його голос. Біографи М. Коцюбинського знайдуть у їх деякі, може невідомі їм, факти життя його, наприклад те, що М. М. трохи не загинув на Везувії року 1905.

Що до самого альманаху, котрим так турбувався Коцюбинський, то він, в моїх очах, одіграв тільки роль ревізії нашого письменства на початку XX віку й підтвердив стародавню приказку, що нове вино в старі міхи не вливається. Дехто з відомих тоді письменників зовсім не відгукнувся на наш заклик, а дехто надіслав або якісь дрібниці, або такий застарілий матеріал, що ми не знали, що з ним робити. Тільки надзвичайна делікатність, тактовність і вивірена витривалість Коцюбинського спинили нас перед бажанням повернути деякі писання їх авторам, як невідповідні тим завданням, що ми поставили собі, намічаючи характер нашого видання. А І. С. Нечуй-Левицький ще намагався, щоб його довжелезний, написаний цілком старою манерою твір був видрукований його власним правописом... Цеб-то альманах, що не задовольняв нас з ідейного боку, зіпсувати ще й з технічного.

Я з цим не погодився і на власний ризик, без відома Коцюбинського, видрукував „Гастролі“ звичайним правописом. За це дісталось нашому альманахові від добродушного дідуса-причепи в його знаменитому начеркові „Сьогочасна часописна мова на Україні“.

Порадував тільки талановитий Григоренко, що дав нам свій прекрасний „Силует“, зарисований цілком для цього письменника по-новому. Саме так, як нам того бажалось.

Що до одного з завдань наших—повернути чистий прибуток з видання на премії за найвидатніші твори українського красеного

письменства по конкурсу, то йому не судилось здійснитися. Альманах не пішов, дав збитки. Так що навіть і ті 300 карбованців, що ними підкріпив наше видання Є. Х. Чикаленко залишились, наскільки мені відомо, назавжди боргом на видавцях. Я, затримавши половину видання в Херсоні, ледве розплатився з друкарнею й передплатниками. Коцюбинський, котрому була переслана друга половина видання (600 пр.), за життя свого не мав змоги реалізувати її. Нехай вельмишановний Євген Харлампієвич, коли ще топче рясст в підсонні і прочитає ці слова, вибачить нам нашу невільну провину перед ним і додасть ці гроші до жертв, що він, більше за всіх українців нашого часу, приносив на культурні потреби рідного краю. Та він, певне, давно вже так і зробив.

Микола Чернявський

I

2 квітня 1905. Чернівці

Дорогий Миколо Федоровичу!

Тільки що дістав од Чикаленка 300 карб. на видання нашого альманаху, які зараз і висилаю Вам. Ви вже не гнівайтесь на мене, що накидаю Вам роботу. Думав довести діло до кінця сам, та судилося инакше: тяжка слабість стала на заваді і мушу їхати на 2 місяці за кордон. Спочатку їду (12—13 с. м.) на Берлін до лікаря, а поправившись трохи, подаюся в Італію, звідти поїду до Швейцарії і трохи до Франції, а відтак через Германію подамся додому.

Хоч і прибільшую Вам клопоту з виданням книжки, та проте певний, що Ви зробите це діло як найкраще, ліпше за мене.

Мені здається, що насамперед треба випустити й розіслати (адреси маєте) як найширше оповістку про передплату.

Що до самого видання, то дуже хотілось-би, щоб воно було чепурне: гарного формату, на гарному папері і гарними черенками складене. Що Ви думаєте про такий формат, як журнал „Правда“ (довгастий), може не такий довгий, як Правда, але все-ж такого типу?

Добре б було і папір добрати гарний, не тонкий і трохи жовтавий, він більш приємний для ока, а ніж білий. Коли в Херсоні не знайдете, то у Вас під боком Одеса, де все це можна мати.

Я дуже бажав-би, щоб видання було без всяких віньєток, бо друкарські віньєтки погані (усі) і шаблонні, а оригінальних віньєток ми не можемо замовляти художникам. Теж на мою думку не варто давати на початку кожного твору якоїсь літери з малюнками, як се роблять Вічане. Скромно, гарний добір оригінальних шрифтів, гарний папір и (і) формат — ото зверхня краса видання, коли нема гроший на щось пишне. Обгортку теж добре б дати якусь з гарного оригінального паперу, без всяких друкарських оздоб, які тільки пеують видання. Перед кожним твором годило б ся дати окрему білу картку з фамілією автора і з назвиском твору. Ціну визначите вже самі, коли підрахуєте видатки. Дуже і дуже бажано, щоб книжка вийшла можливо швидче, бо справа затяглася страшенне і автори гніваються на нас.

Ну, та я певний, що Ви усе так гарно зробите, як я не потрапив би сам. Ще один клопіт: І. С. Левіцький застерігає, щоб ми друкували його оповід. „Гастролі“ так, як він хоче: скрізь треба, щоб було цей, ця, а не сей, ся. Міні, а не мені, йїх, а не їх. Листя, життя, а не листе, житте. Мусимо догодити старому, пождіяти. Через те будьте ласкаві зверніть на се увагу, а може ще, коли буде потрібно, спшишетесь з ним (Київ, Пушкінская, 19). От здається і усе. Як дістанете посилку, напишіть мені зараз, щоб я встиг дістати листа до виїзду (до 12 квітня). З закордону напишу до Вас і подаватиму свої адреси.

Цілую Вас сердечне, дорогий товаришу.

Поклін від мене й од наших Вп. Дружині Вашій.

Ваш *М. Коцюбинський*

Нетерпляче чекаю „Кіев. Стар.“, щоб прочитати *Vae victis!*

II

(Одріз грошового переказу)

Дорогий пане Миколо!

Посилаю Вам 300 карб. на видання „З потоку життя“, які тільки що мені прислано.

Посилаю рівночасно і посилку.

Звістіть мене зараз, чи дістали те й друге.

Ваш *М. Коцюбинський*

4/IV. 905. Чернігів

III

(Листівна картка)

Рим, 11/V. 905

Привіт з Риму Вам, дорогий друже і Вп. дружині Вашій од

М. Коцюбинського

IV

10/VII. 905. Чернігів

Дорогий товаришу! Врешті повернувся я з своєї закордонної мандрівки і знов ускочив в звичайний круг інтересів. Можу похвалитися, що їздилося мені добре, багато бачив і чув. Найбільше зацікавила мене Італія, яку я з'їздив і вздовж і впоперек. Теж доволі добре обдивився Швайцарію та південь Франції. Найгірше було мені в Німецьких землях (Германія і Австрія), бо я не знаю німецької мови, але і там якось обійшлося усе добре. Приїхав додому хоч худий і втомлений, але значно здоровший. Хвороба моя, як показалося, розвилася виключно на нервах, на нервовій перевтомі і зміна вражіннь зробила мені добре. Особливо освіжила мене пригода на Везувії, де я мало не загинув, завалившись коло кратеру (саме тоді Везувій

вибухав) та попикпийсь доволі солідно. Ледве вирятували мене, 2 години лежав непритомний, навіть одливали. Оці гострі вражіння зразу підняли мій дух і я перший раз пообідав на вулкані з апетитом і перший раз випив, без шкоди для здоров'я, вина. Колись оповім Вам цю цікаву пригоду. Я посилав Вам з-за кордону привіт — чи дістали? Напишіть. Не забудьте написати також, чи дістаєте „Вістник“. Бувши у Львові я вистарався для Вас безплатний примірник „Вістника“, який Вам будуть доставляти додому. Але за те мусите щось дати до Вістника — поезію чи прозу. Напишіть також про себе, як відчуваєте себе тепер, чим заняті. Листа Вашого я прочитав тільки тепер, бо він не застав уже мене: я виїхав за кордон ще перед Великоднем.

Як там наш альманах? Маю надію, що він уже весь видрукований (за 3 місяці). Як іде передплата? Це мене дуже обходить, бо маємо довг, який треба незабаром виплатити. Пришліть мені, будьте ласкаві, примірник книжки, не чекаючи дозволу на випуск. Як один з редакторів, я маю право мати у себе нецензурований примірник. Колиб книжка не вся була надрукована, то пришліть ті аркуші, що вже готові, а також оповістку на передплату, бо я її не бачив. Так хочеться, щоб книжка скоріше побачила світ, бо вже соромно перед авторами: справа тягнеться роками.

А що ж Ваша „Ластівка“? Певно давно вже випурхнула з гнізда?

Чи готуєте що на новий конкурс „Київ. Стар.“? Похваліться. Я певно нічого не дам, запустив трохи свою службову працю і тепер сижу над нею. Ніколи писати. Окрім того мушу гуляти і спочивати, бо інакше знов буду хорий.

Де тепер Коваленко? Чи в Херсоні? Звістіть мене. Коли він там, передайте йому привіт од мене.

Вітаю Вас щиро з родиною. Наші кланяються. Сподіваюся на швидку відповідь.

Ваш щирий М. Коцюбинський

Посилаю під бандеролью „Під мінаретами“. Не забувайте-ж.

V

(Листівна картка)

з/VIII. 905. Чернігів

Що з Вами, дорогий Миколо Федоровичу, чому не відповідаєте на листа, посланого Вам місяць тому назад в справі альманаху? Я прохав вислати оповістку і всі аркуші, що видруковані вже. Подайте звістку, турбуюсь.

Ваш щиро М. Коцюбинський

VI

Дорогий Миколо Федоровичу!

Не гнівайтесь, що відповідаю не зараз і коротко. Посилку і дорогий для мене дарунок дістав, спасибі Вам. „Ластівка“ вишла гарна, коли б тільки принесла таку користь, якої Ви сподіваєтесь, бо нам

дуже і дуже треба б обнови́ти літерату́ру на́шу новими талантами. Рецензій на „Ласт.“ я не стрі́чав. Кажу́ть, бу́ла ма́ненька замі́тка в „Кі́ев. Газеті“, де одмі́чено, що те́пер не ча́с видава́ти та́кі збі́рники, коли на че́рзі ви́дання вся́ких полі́тичних бро́шюр для наро́ду (?!). Коли побачу́ де, ко́нче при́шлю. „З пото́ку жит́тя“ вида́ється дуже гарно́, мені́ сподо́балось. Мо́же не тре́ба обрі́зувати, бо́ й та́к гарно́. А про́бс, не забу́дьте посла́ти корре́кту опові́дань Є́фремову і Воро́ному¹⁾, то́му і́ друго́му, бо́ вони́ про́хали. Я пи́сав Ва́м про те да́вніше, то́ щоб не забу́ли.

Напи́шіть, по чо́му я мо́жу продава́ти „Ластівку“, бо́ споді́ватися прода́ти по но́мінальній ці́ні—ва́жко. Коли́ ж пу́стите дешеві́ше—мо́же прода́м.

Присила́йте мені́ і да́льші арку́ші „З пото́ку“, які́ буду́ть гото́ві. Я хоті́в би ма́ти їх, бо́ кни́жка ви́йде певно́ не шви́дко.

Пога́но, що Ва́м не даю́ть отпу́ску. Тре́ба б Ва́м ко́нче посла́ти щось на ко́нкурс. Я ще́ нічо́го не пи́сав, та́ й певно́ не напи́шу, бо́ у мене́ ба́гато робо́ти бю́рової, опрі́ч того́ му́шу гуля́ти. Седи́ти до́вго за сто́лом те́пер не мо́жу, здо́ров'я не слу́жить. Хоч я і попра́вив сво́є здо́ров'я за ко́рдоном, та́ щоб не зо́псувати—му́шу ве́сти бі́льше норма́льне жит́тя і ме́нче пра́цювати. Дуже́ до́садно, бо́ маю́ ба́гато вся́ких ці́кавих тем. Жа́лкую, що́ не мо́жу де-я́ких пере́дати Ва́м, мо́же б по́користова́лись. Та́ в листі́ цьо́го не мо́жна зроби́ти.

Чи́ не при́дете ча́сом в Борзну́ 7-го ве́ресня на відкрит́тя музе́ю Кулі́ша? Ви́, зда́ється, поми́рилися з Кулі́шихою. Я мо́же по́йду, то́ б побачи́лись, а це́ бу́ло б дуже́ гарно́, бо́ я ску́чив за Ва́ми.

Не зна́ю, чо́му не поси́лають на́м „Ві́стника“, я те́ж не ді́став. Напи́шу про́ це Гна́тюкові́, я́кий ці́ле лі́то пере́бував у го́рах і а́ж те́пер верта́є до Льво́ва. Певно́ без ньо́го в редакці́ї бу́ло безла́ддя. Та́к чи́ ина́кше, а Ві́стник Ви́ будете ді́ставати́ я́вже поста́раюся. Що́ там у Ва́с в Хе́рсоні? У на́с тихо́, всі́ на́че посу́нули на лі́то, як ве́дмень (!) зи́мою, хоч ча́с для́ спаня́ (!) не відпо́відний.

Не зва́жайте, що́ пи́шу та́к коротко́, про́хопцем, напи́шіть до мене́. Обі́цяю дру́гим разо́м ши́рше напи́сати до Ва́с, а те́пер у на́с йду́ть вся́кі ве́черні нара́ди у бю́рі і за́біраю́ть весь ча́с, та́к що́ й ди́хнути ні́коли, не то́ лист до пу́ття напи́сати.

Ці́лую Ва́с се́рдечно і ба́жаю си́ли і здо́ров'я, щоб мо́гли зба́гатити на́шу лі́терату́ру.

Вп. жі́нці Ва́шій низе́нькій уклі́н.

Ві́ра Усти́новна ві́тає Ва́с обо́х.

Ва́ш М. Ко́цюбинський

26/VIII. 905. Черни́гів

VII

(Листі́вна ка́ртка)

18 ве́ресня, 1905. Черни́гів

Доро́гий Мико́ло Фе́доровичу! Чи́ Ви ді́стали́ мого́ листа́, посла́ного в кі́нці се́рпня у відпо́відь на Ва́ш лист? Я́ там, ме́жи ин́чим, про́хав Ва́с висла́ти ко́ректу Є́фремову і Воро́ному (ї́х опові́дання), а та́кож висла́ти мені́ да́льші гото́ві арку́ші „З пото́ку Жит́тя“.

¹⁾ Черни́гов. Офі́ційно-Стат. бю́ро. Никола́ю Кондра́тьєвичу Воро́ному.

Вже місяць мінає, а од Вас а ні слова, а ні чутки. А тим часом автори, що давали матеріял до нашого альманаху, розумієте, їдять мене. Коли вийде? Багато надруковано? Чом нема оповістки і т. и. Не знаю, що їм відповідати. Напишіть хоч пару слів. Як ся маєте? Чи послали що на конкурс? Я ні на що не спромігся.

Цілую Вас сердечно. Вп. Дружині Вашій кланяємось.

Ваш М. Коцюбинський

VIII

26/IX. 905. Чернігів

Любий приятелю! Все прислане Вами, спасибі Вам велике, дістав, а дальших аркушів альманаху нетерпляче чекатиму.

Розсилки оповісток я не цураюся, навпаки, готов узяти на себе ту роботу, та мене непокоїть одна річ: в списку передплатників „Першої Ластівки“ та клієнтів „Кіевск. Стар.“ безперечно значне число людей належачих до обох петербурських товариств. То ж чи не може статись, що одним і тим самим пошлете Ви й я? А це опріч зайвої роботи і зайві кошти, яких у нас мало, та й жалко таки гроша на марне. Чи обмірковували Ви ту справу—і як? Напишіть швидко, бо я поки що не розсилаю, хіба де-яким знайомим для розповсюдження.

Що до обгортки для „З потоку“, то може б дати і дорожчу, аби гарна.

В кожному разі не таку, яку має „Перша Ласт.“, бо незручно два видання під ряд випускати в однаковій обгортці, та, правду мовити, вона не дуже мені впадає. Чи не трудно було б Вам прислати мені зразки тої дорожчої обгортки, яка є в друкарні та яку друкарня згоджується проте пустити дешевше. Може б ми спільними силами вибрали щось путяще. Я гадаю, що не слід давати обгортки в кількох колірах, а тільки однакову для всіх примірників. Що Ви на се?

Щоб покінчити в справах альманаху на сей раз, ось Вам спис моїх книжок для обгортки:

Оповідання, т. I. К.	1 р. 50 к. і 2 р.
Дорогою ціною, К.	25 к.
Gata-morgana, К.	15 к.
Для загального добра, Ч.	20 к.
Під мінаретами, К.	20 к.
П'ятизлотник, Ч.	3 к.
Харитя, Ч.	5 к.

Отже і все, не густо.

Чи не читали Ви, що в 5-й книжці місячника „Наука і Жізнь“, в статті „Очерки современной малорусской литературы“ написав про Вас якийсь д. Б. Фусс? Дуже Вас хвалить, прочитайте собі і хай Ваші крила ростуть. Певно в якийсь (!) з Херсонських бібліотек передплачують той журнал, то ж напевне дістанете. А коли б не дістали, а вже дуже кортіло, то ось Вам адреса „Н. і Ж.“ — С. - Петербург, Николаевская, 33.

Щасливий Ви, що можете писати, я не можу, навіть цей лист ледве пишу. Слабий. Знов мені гірше, знов нерви не то писати, а й жити не дають. Живеш механічно, цікавишся — механічно і тільки мучишся не механічно. Я вже гадаю, що це мій край. Ну, та бай- дуже. Не жалко і не страшно.

Не гнівайтесь, що пишу мало. Справді не можу. Цілую Вас

М. Коцюбинський

Вашим од нас усіх сердечний привіт.

IX

(Листівна картка)

5/X. 905. Чернігів

Любий Миколо Федоровичу!

Спасибі Вам, дістав знов 5 арк. альманаху. Переглянувши „З глибини“ я відкрив дві дуже досадні помилки друкарські, особливо перша калічить зміст. (В таких маненьких річах, як мої, друкарські помилки часом нищать ціле вражіння). Отож чи не можна б було зазначити ті помилки. Ось вони. Стор. 206, рядок 3-й з-гори, замість „до хмари“ має бути „бо хмари“. Стор. 207, рядок 12-й знизу — замість „И хоч и тепла“ — має бути „И хоч тепла“. Словом и тут зайве: його вставив складач. Не кажу вже про „знаки припинання“, які в „Утомі“ псують дуже. Скрізь після „тоді“ поставлена запятая, чого в оригіналі не було. Дуже досадно.

Чому не відповідаєте на лист? Я не знаю, як бути з розсилкою оголошень. Прохав теж прислати зразки паперу на обгортку.

Цілую Вас щиро

Ваш *М. Коцюбинський*

X

11/X. 905. Чернігів

Любий Миколо Федоровичу!

„Отчет“ я дістав і пішлю оповістки по вказаних адресах. Пришліть тільки мені на видатки рублів 10, бо я тепер такий бідний, що й карбованця не маю.

Бандеролі з зразками обгортки не дістав. Чекав три дні, все думав, що дістану, аж бачу, що вже годі чекати. Чи пропала (.) чи забули вислати?

На мою думку треба конче видрукувати, що „чистий дохід з видання призначено на премію за кращий літературний твір“.

Що до того, щоб подавати наші адреси до виписування альманаха з уступкою, то це було б на мою думку не зовсім практично, бо дало б нам багато зайвої роботи та клопоту. Добре було б пристроїти решту видання десь на Складі „Кіев. Стар.“.

Будьте ж ласкаві пришліть швидче зразки обгортки, додайте і решту готових аркушів збірника.

Пишу до Вас у тривожний момент. Ми тепер бастуємо (статист. бюро, бухгалтерія Управи, дорожний, шосейний одділи, частина лікарні і частина служачих канцелярії Управи), бо Управа увільнила, на жадання адміністрації, одного служачого в бюро і не хоче видати йому платню за три місяці (150 р.), як се зробила, увільняючи статистиків. Що з того вийде, не знаю, може доведеться шукати посади.

Отож вибачайте, що пишу коротко і недбало: нерви у мене зворушені в край і я зовсім слабкий.

Цілую Вас сердечно

Ваш М. Коцюбинський

Пишіть.

Де тепер Коваленко-Коломацький? Напишіть.

XI

(Листівна картка)

4/XI. 905. Чернігів

Що з Вами сталося, дорогий Миколо Федоровичу, що нема од Вас жадної звістки? На останній лист відповіді не було, кінця альманаху не дістав. Турбуюся, чи живі Ви і здорові. Напишіть мені про все зараз.

Я поки що живий і навіть цілий.

Цілую Вас сердечно!

Ваш М. Коцюбинський

XII

Дорогий Миколо Федоровичу!

На сей раз, спасибі Вам, дістав усе і спішу зараз одповісти.

Межи зразками обгортки надрізаних знайшов тільки 3, значить вибір зробити доволі трудно. Чорну обгортку давати я вважав би не дуже добрим, бо довелося би друкувати на ній золотом, а се не гарно. Зеленої — та ми вже з Вами випустили одно видання з зеленою обгорткою („Дуб. Листе“), то може доволі. Може зупинитися на червоній (зразок посилаю) — № 46, рисунок І. Врешті, як уважаєте. Звісно, краще було б не гаятися з випуском у світ видання, не зупиняючи його через обгортку.

Покінчивши з справами, які певно і Вам уже докучили, бо час тепер такий. що живеш иншим, вічно у напруженому стані, перейду до иншого.

Насамперед сердечно поздоровляємо Вас і Вп. дружину Вашу з сином. Хай росте здоровий та розумний! Досадно тільки, що Пані Ваша заслабла. Побажайте їй од нас як найшвидче одужати та виховати нового громадянина для нової громади.

У нас тепер у Чернігові трохи заспокоїлося, коли уважати спокоем „усіленную охрану“. Та нас уже нічим не здивуєш. Нам дали уже стільки доказів „действительной неприкосновенности личности“,

колючи дітей штиками та рубаючи шаблями в день оголошення маніфесту, а потому у страшні дні контр-революції (читай розбою), що арештовання тепер зовсім невинних людей тільки ще краще ілюструють ту московську „свободу“.

Ви не можете уявити собі, що я пережив (,) бачучи те все на власні очі (,) і який це вплив мало на мої хорі нерви. Мені тепер ще гірше, ніж було: не можу а ні спати, а ні їсти. Ледве пишу до Вас.

На погромі справді побито і зранено Чер-вича. Він вистрелив у повітря, а якийсь хуліган ударив його по голові та зранив ногу ножом. Але він тепер уже одужав і навіть ходить на службу.

Наш страйк скінчився добре: добилися, чого хотіли. „Союз“ у нас теж є. Управа лиха, та щож діяти.

Часописа у Чернигові не думаємо видавати. Нема а ні гроша, а ні сил. Будемо писати до інших, коли будуть. Волі друку як нема, так нема, і обіцянки, як бачите, так і лишаються на папері.

Посилаю Вам маніфест 17/X по українськи. Та на якій би мові він не був, все ж це папірець та й годі. Слова одні, а вчинки другі. Ну, та побачимо ще.

Цілую й обіймаю Вас щиро

Ваш М. Коцюбинський

Чи не прислали -б мені хоч примірник готового зовсім альманаху? Пишіть, хоч кілька слів, буду вдячний.

ХРОНИКА

ПАМ'ЯТНИКИ КУЛЬТУРИ

* Українська Головна наука затвердила положення про державні заповідники „Ольвія“ і „Могила Тараса Шевченка“.

* Київсько-Печерська лавра — державний заповідник. ВУЦВК ухвалив визнати Київсько-Печерську Лавру історичним культурним заповідником і реорганізувати її у всеукраїнський музейний городок.

ВУЦВК ухвалив включити курорт „Гола Пристань“ Херсонської округи до числа курортів загально-республіканського значіння.

* Розподіл музейних цінностей. Кримський ЦВК порушив справу про повернення до Керчі, з нагоди сторіччя існування керченського музею, тих колекцій, що нині переховуються в Одеському музею та що були здобуті в другій половині XIX віку археологами — членами одеського товариства історії й старовини на території Керчі. Таких речей в Одеському музеї кілька тисяч.

ВУЦВК, ознайомившись з матеріалами в цій справі, надісланими одеським музеєм, принципово згодився з проханням Кримського ЦВК, проте поставив своєю умовою, що має бути створена міжреспубліканська комісія, що вирішить питання про розподіл між всіма союзними музеями археологічних речей, знайдених на тій, чи іншій союзній території.

В такому разі одеському музеєві передані будуть ольвійські колекції, що нині переховуються в Ермітажі та що в свій час були знайдені на території Одещини.

* Об'єднання музейної справи. В справі керування музеями до цього часу був певний паралелізм в зв'язку з тим, що частина музеїв була у віданні управління науковими установами, а решта у віданні управління політичної освіти. Така постановка роботи зле відбивалась на загальному становищі музеїв. Колегія Наркомосвіти вирішила передати всі музеї управлінню науковими установами, разом зі всіма робітниками, що працюють в музейній галузі в управлінні політосвіти. Керування музейною справою покладено на тов. Криворотченка, при чому йому доручено скласти проект роботи музеїв на наступний рік і внести його на розгляд колегії Наркомосвіти.

* Колекція Галагана. В селі Сокиринці, Прилуцької округи збереглася колекція

колиш. графа Галагана, що складається із речей західно-європейського та українського мистецтва, великої художньої вартості; картини, гравюри, фарфор, меблі і старовинна зброя.

Колекція перебуває в дуже кепському стані і щоб влаштувати охорону в Сокиринці виїхав інспектор.

* Музей ім. Коцюбинського у Вінниці. З постанови президії Вінницького Округового Комітету, 1-го вересня цього року в домику на Замості у Вінниці, де народився М. Коцюбинський, відкривається музей ім. М. Коцюбинського. Завданням музею є збирати матеріали про всіх видатних подільян для вивчення їхнього життя та праці. Музей працюватиме під безпосереднім керівництвом кабінету вивчення Поділля Вінницької філії Всенар. Бібліотеки при УАН.

Для музею зібрано вже цікаві та цінні матеріали про М. Коцюбинського, які передав брат письменника Х. М. Коцюбинський.

Із музейних придбань останнього часу цікаві: фісгармонія композитора - подільянина Ніщинського, на якій компоновано його відомі „Вечорниці“, а також здобута заходами секретаря Вінницького Краєзнавчого Товариства Ю. Кондратчука метрика села Хомутинців Вінницької округи 1828 — 1844 р.р., де під 25-м грудня 1833 року є метричний запис про народження в с. Хомутинцях Степана Руданського.

* У театральному Українському Музеї УАН одержала від газети „Робітничі Вісті“ 2 цікавих збірника про працю в Канаді робітничих українських драмгуртків, хорових та музичних гуртків. У збірниках вміщено фотографії. Збірники ці передано до театрального музею.

* Новий музей. Цими днями в Білій Церкві буде відкритий окружний музей.

Протягом року зібрані колекції та експонати, між якими є дуже рідкі історичні, археологічні та етнографічні речі (є й унікальні), переховувались за браком приміщення в вогкому підвалі Округового Комітету. Нарешті музей придбав більш-менш відповідне, хоч і замале приміщення.

В музеї є рідкі колекції старовинних українських килимів, багато стародруків. Гарно устатковано відділ культів. Проф. Макаренко,

що одвідав музей, констатував цінний добір експонатів.

В музеї мають організувати разом з Окріспартом відділ історії ревруху на Білоцерківщині. Серед експонатів є цікаві документи. Між иншим є Універсал Директорії (що почала вперше організовуватись в Білій - Церкві) в черновик, писаний на друкарській машинці, газети всіх влад в Білоцерківщині, перші накази периферійних ревкомів та инше.

Більшість експонатів зібрав для музею археолог Дроздов.

* Музей каторги й заслання. Куточок „каторга і заслання“ перетворюється на постійний музей.

В цьому музею збиратиметься багато речей та документів, що мають відношення до історії революції з каторги і заслання.

* Музей грузинського мистецтва. Музей історії грузинського мистецтва, який щойно організовується, являє великий інтерес. Експонати збирається з 1923 р. До музею ввійде цілком колишній церковний музей. Музей має художньо виконані фрагменти пам'ятників грузинської архітектури, починаючи з дохристиянської ери до кінця 19 віку; ікони художньої вартості, починаючи з VI — VII до XIX віку; багату колекцію старовинної парчі.

В недалекому майбутньому музей буде відкритий.

* В Ульяновському „Доме Лени-на“ відкрито виставку історії революційної боротьби на Надвожжі.

* Новий музей гобеленів. Найбільша і найцінніша в світі збірка гобеленів — коло 1500 екземплярів, що належить еспанському королеві, до останнього часу перебувала без усякого догляду в палацах Арангуеса. Окремі екземпляри, що їх показувано на виставках в Голандії, Франції та Англії, притягали до себе загальну увагу. Тепер цю збірку, що має найцінніші екземпляри гобеленів XIV віку Німеччини, Франції, Іспанії, Італії, Бельгії, Голандії та інших країн, упорядковано й відкрито на огляд в окремому музеї Арангуеса в Іспанії.

Як свідчить оцінка, що її недавно переведено, цінність цього музею дорівнює цінності цілого знаменитого Мадридського музею Прадо.

* У Будинкові Преси. У Будинкові Преси в Москві відкрито виставку революційних письменників під гаслом „Чергові завдання пролетарських письменників — учоба, творчість і самокритика“. Виставлено книжки, найхарактерніші для кожного письменника, фотографічні знімки і рукописи, починаючи з 1918 р. і до цього часу.

Інтерес виставки в тому, що це перша спроба, яка спонукає інші письменницькі організації взятися за розроблювання історії революційної літератури.

* Виставка праць академіка М. С. Грушевського у В. Б. У. У зв'язку з планом урочистого святкування ювілею шестидесятиріччя з дня народження й 40-річчя літературно-наукової діяльності академіка Михайла Сергійовича Грушевського, Всенародня Бібліотека України 2-го жовтня улаштувала в своїй загальній читальні (Бульвар Т. Шевченка 14) виставку книг. З огляду на те, що немає ніякої можливості подати всю величезну літературно-наукову продукцію ювілянта, були виставлені тільки головні його роботи, які розташовано по таких розділах: 1. Праці акад. М. С. Грушевського з історії України та з всесвітньої історії; 2. Книжки й брошури з українського читання; 3. Книжки й брошури з політичних питань; 4. Література — оповідання, п'єси, історія українськ. письменства.

Багато експонатів — французькою, німецькою та англійською мовами.

Є книжки турецькою та болгарською мовами. Всього виставлено 400 експонатів. Книжки зібрано не тільки з бібліотеки всенародньої, а також з ІНО, з бібліотеки проф. Антоновича, Б. Грінченка й инших. До виставки складено картотеку (1.000 карток). Консультативно-виставочний відділ з відділом Українців складає бібліографію наукових і літературних праць М. С. Грушевського за часи 1905 по 1926 р., як доповнення до відомого реєстра наук. і літерат. праць проф. М. С. Грушевського за 1888 — 1904 р., що склав І. Е. Левицький.

* Виставка на вшанування О. Вольта. 1927 року в Комо, в Італії — батьківщині знаменитого італійського фізика Олександра Вольта улаштовується з приводу століття з дня його смерті урочисту міжнародню електро-техн. виставку. Виставка охоплюватиме всі галузі пристосування електрики в передачі повідомлень — телефон, телеграф, радіо. Крім головної буде організована ціла низка національних італійських виставок, як от: шовковництва, текстильної промисловості та инш. Підчас виставки передбачається упорядкувати низку конгресів та святкувань.

* Міжнародня книжкова виставка „Спілка Німецьких Художників Книжки“ улаштовує в Ляйпцігу в червні-вересні 1927 року велику міжнародню книжкову виставку. До участі у виставці запрошені видатніші художники книжки усіх країн, що пришлють свої найкращі твори. З-за кордону одержано повністю кілька цінних колекцій. Будуть утворені також спеціальні відділи — книжкових оправ і бібліографічних.

* Новий музей. В Римі засновано новий музей, в якому міститимуться всі археологічні матеріали, що їх одкопуватимуть підчас розкопок в цьому місті. Музей названо „Будинок Катакомб“. Підчас закладки фундаменту

під цей будинок була відкрита нова частина стародавніх римських катакомб.

* Газетний архів. Співка газетних видавництв ухвалила заснувати бібліотеку і архів газетних видань в Австрії за прикладом інших країн, що являтиме важливе доповнення до вивчення газетної справи в інститутах та вищих школах. Бібліотека і архів матимуть особливо старі й рідкі газетні номери, повні збірки творів з газетної справи в Австрії.

* Нові листи В. І. Леніна. У Ленінграді в колишньому помешканні департаменту поліції знайдено неопубліковані до цього часу три листи Леніна до Картинського й інших, написані в квітні 1917 р.

Листи передано до іспарту.

* Охорона могил письменників. При Всеросійській Спільноті Письменників утворено комісію в справі впорядкування пам'яток письменників, діячів мистецтва і науки, похованих на московських цвинтарях. У склад комісії увійшли: В. Т. Кирилов, А. Ефос, Д. Д. Благой і М. Ю. Глауберман.

Насамперед комісія підійматиме осілого надмогильника П. Я. Чаадаєва і відбудує пам'ятника поетові XVIII віку Хераску в Намічено низку могил, що потребують негальної реставрації.

* Нове із царини музичної етнографії. В Москву повернувся із двохмісячної командировки в Семіпалатинську губернію народний артист Козакстану А. В. Затаєвич, що знову записав триста козацьких пісень, які не ввійшли в його збірку „1000 пісень козацького народу“. Записи він зробив в Семіпалатинському, Павлодарському і Каркалінському повітах.

Велику цінність у новій колекції являють також записи 18 інструментальних п'єс для домри.

У Москві перебуває тепер також і другий відомий музичний етнограф В. Успенський, що останні місяці був у довгій поїздці по Туркменістану і що привіз звідти 150 записів туркменських п'єс і пісень.

* Мапа шляхів України. Наркомвнутрішніх справ в найближчий час видасть мапу округових шляхів України, а також встановить правильність мережі місцевих шляхів.

* Мапа всесвіту. Американське географічне товариство взялося скласти геогра-

фічну мапу всесвіту. Ця мапа буде надзвичайної точності. На ній будуть зазначені всі населені пункти земної кулі, з кількістю навіть 10 чоловіка.

„Нью-Йорк Таймс“ повідомляє з цього приводу, що географічне товариство виражає спеціальні експедиції до всіх країн світу.

* Розкопи в садибі Трубецького в Києві. В садибі Трубецького (що біля десятичної церкви) провадиться розкопи. Вривень з землею на 2—2,20 метрів знайдено—стародавнє кладовище 14—16 ст. Виявлено два типи поховань: трупопокладання в дерев'яній труні, та трупопокладання без труни. Деякі кістяки, навіть без труни, збереглися добре.

Працю над оперуванням кістяків виконують не тільки асистенти, але й завідувач розкопами С. С. Гамченко.

* Знахідка. У Марселі на горищі одного з будинків, призначених на злом, знайдено ящик з датою 1826 р.

Коли ящика відкрили, в ньому виявлено було коло 30 картин відомих майстрів, в тому числі Ван-Дейка, Рубенса і одна Рафаеля.

* Срібні монети 15—16 століття. В селі Скочинцях, Корнинського району, селянин Коваль знайшов у землі горщика з 232 срібними монетами 15—16 століття.

* Стоянка кам'яного віку. Коло містечка Ново-Бихов відкрито стоянку, що належить до епохи кам'яного віку. На місці стоянки найдено цінні стародавні матеріали (списи, урна і т. ін.).

* Археологічні розкопи. Заказька наукова асоціація намітила археологічні розкопи в Нахреспубліці в районі Кізіл-Ванк.

На керівництво цими розкопами запрошено члена академії матеріальної культури професора Міллера, що вже прибув до Тіфлісу, звідки запитують телеграфом дозволу почати розкопи.

Добуте розкопами поступить в Азербайджанський державний музей.

* Експедиція до північного бігуна. Американська фірма випустила фільм „Рейд лейтенанта Бірда до північного бігуна“. Це—історичний фільм, знятий під час останнього польоту лейтенанта Бірда до північного бігуна.

НАУКОВІ ЗАКЛАДИ

* Інститут історії матеріальної культури України. Завдання інституту. Науково-дослідча археологічна катедра при ВУАН розробила проєкта перетворення цієї катедри на інститут історії матеріальної культури України. Завданням цього інституту є наукові дослідження в царині історії і еволюції матеріальної культури на

Україні, а також підготовка наукових робітників.

До інституту прийматимуть аспірантів, що скінчили відповідні ВУЗ'и. Інститут обчислений на 40 слухачів і складатиметься з таких відділів: археологічний, мистецтв, антропологічний, архівознавства і етнографічний. Відділи, в свою чергу, ділитимуться на секції.

Проекта інституту надіслано до Харкова на затвердження. Інститут функціонуватиме мабуть з весни 1927 року.

* РНК України ухвалила реорганізувати Київський кооперативний технікум на кооперативний інститут, надавши йому ім'я голови РНК України тов. Чубаря.

* С.-г. інститут в Полтаві. Полтавський агрономічно-кооперативний технікум реорганізовано в с.-г. інститут.

При інституті є два нових факультети: зоотехнічний та інтенсивних культур.

* Бібліографічна комісія при У. А. Н. Президія Укрголови науки ухвалила організувати при УАН бібліографічну комісію, що має об'єднати всю науково-бібліографічну роботу установ України в галузі дослідження українського бібліографічного матеріалу.

* Всенародня бібліотека України при Укр. Академії Наук.

Фонди бібліотеки що-далі збільшуються. За час з 1-X—1925 р. до 1-VII—1926 р. поступило 77.617 книжкових одиниць і рукописів, значна кількість з них — це обов'язкові примірники нових видань УСРР, РСФРР, з Білоруської, Азербейджанської й Вірменської та Грузинської книжкових палат.

* Вивчення читача й книги. Бібліотека перевела цікаву роботу в справі вивчення читача й книги, що читають одвідувачі цієї бібліотеки, попиту на книжки різного змісту то-що.

* Обмін науковими виданнями з закордоном. Секретар комітету в справі налагодження культурного зв'язку з СРСР, Андре Мазон, звернувся до Української Академії Наук в імені інституту славянознавства при паризькому університеті з офіційною пропозицією налагодити систематичний обмін виданнями, щоб створити при бібліотеці інституту спеціальний український відділ.

* Науковий зв'язок із закордоном. Історичний клуб у Празі надіслав до УАН свої наукові видання з проханням провадити постійний обмін видань.

* В українському інституті книгознавства. З нового 1926—27 р. при українському інституті книгознавства Укрнаука засновує аспірантуру. Завдання аспірантури — підготувати наукових робітників з різних галузей біблiології. В першу чергу буде оголошений конкурсний прийом заяв на аспірантів бібліографії, бібліотекознавства, та історії української книги. Подробиці конкурсу будуть подані в одному з ближчих чисел „Бібліологічних Вістей“. Останніми часами Український інститут книгознавства одержав з-за кордону фундаментальну монографію Ластовського „Історія білоруської книги“. Том містить в собі коло 800 сторінок тексту білоруською мовою з

численними ілюстраціями. Охоплює собою XII—XVIII віки. Робота надзвичайно цінна з великим бібліографічним матеріалом.

Як історія білоруської книги тісно в ті часи була зв'язана з книгою українською, то український інститут книгознавства присвятить роботі Ластовського одне з своїх публічних наукових засідань.

Інститут книгознавства встановив науковий зв'язок та обмін виданнями з закордоном. Серед установ, що кореспондують до УНІК, є 9 музеїв книги, 6 науково-дослідних книгознавчих установ, 5 бібліотекарських шкіл, 27 найбільших бібліотек світу.

В виданні українського інституту книгознавства виходить в Майнці німецькою мовою робота проф. С. І. Маслової (голова комісії історії книги при УНІК'у), присвячена старій українській книзі. Цю статтю замовлено УНІК'ові з Німеччини, де звернули увагу на бібліологічні видання інституту і музей імені Гутенберга просив інститут книгознавства дати нарис з історії укр. книги до XVIII в.

Ілюстрації в цьому виданні будуть виконані на 2 фарби.

* Курси східних мов. Всеукраїнська наукова асоціація сходознавства організує курси східних мов, що мають сприяти поширенню знання східних мов на Україні. На курсах будуть перський, турецький і японський відділи. На кожному відділі викладатиметься відповідну мову і додаткові дисципліни: історію східних країн, економіку, побут, культуру, право, революційний рух на Сході. Крім того, як обов'язкову дисципліну, на всіх відділах викладатиметься і англійську мову.

Навчання передбачається розпочати в жовтні. Курс навчання трьохрічний.

* На початку листопада в Ленінграді відкривається всесоюзний бібліотечний з'їзд.

* Виставка флори і фауни. В найближчий час в Одесі відкривається виставка кімнатної флори і фауни. Організовано виставочний комітет, що випишує із-за кордону понад 100 сортів екзотичних риб і різного роду співочі птахи, що акліматизуються в домашніх обставинах.

* Політична географія СРСР і України італійською мовою. В другому зшитку великого римського місячника „L'Europa Orientale“ вміщено статтю проф. Пальмієрі про „Політичну географію радянської України“. Ця стаття є частина серії статей про політичну географію Союзу РСР.

* Ювілей академіка М. С. Грушевського. 3 жовтня в актовій залі ІНО в Києві відбулося шанування академіка М. С. Грушевського з приводу 60 роковин з дня його народження. В шануванні брали

участь представники радянських, професійних, громадських та культурних організацій. Між останніми — представники Львівського наукового т-ва ім. Шевченка та литовського університету.

✳ Відбудування бібліотеки в Токіо. Будову нової бібліотеки в Токіо замість зруйнованої землетрусом 1923 року вже почато. Будинок споруджується в новоготичному стилі і мусить бути закінчений 1928 року. Більшу частину витрат 4 мільйонів ієн — пожертвував Рокфеллер молодший, решту 1.300.000 ієн дала держава. Утрату в книжках поповнено 400.000 нових томів, з яких 362.000 надіслано в подарунок з усіх країн.

✳ Президент американського інституту Карнеджі, Мюррей Бютлер провадив переговори з видатнішими представниками європейської літератури з метою сукупно працювати в Європі у великому масштабі. З 1 січня 1927 року ін-т видаватиме в Парижі трьохтисячник „Esprit International“. За ініціативою ін-ту як у столицях, так і в провінції читатиметься лекції і доповіді. Утворено комітет ін-ту для Європи, в який ввійшли представники Франції, Англії, Італії, Німеччини, Австрії, Греції й інших країн.

Кам'янець-Подільська Науково-Дослідча катедра в 2-му півріччі 25 року

Кам'янець-Подільська Н. Д. К. до цього часу складалась з таких секцій: 1) народного господарства (керівник дійс. член Геринович), 2) языка й побуту (керівник дійс. член Любарський; він же керівник катедри), 3) органічної та неорганічної природи (керівник д. чл. Красовський та 4) прикладної ботаники (керівник проф. Гаморак).

Праця цих секцій провадилась у 2-х напрямках: а) науково-дослідчому та б) підготовки молодих наукових сил (аспірантів) до самостійної наукової та науково-навчальної роботи.

✳ Разом з цим розроблювано чергові наукові питання з народного господарства країни, вивчення його умов у минулому й тепер та засобів його поліпшення, пам'ятаючи, що підвищення економіки вимагає рівнобіжного прогресу всіх галузей життя, а цей прогрес неможливий без попереднього вивчення самого життя в минулому й сучасному.

Зверталось також велику увагу на наукові питання з лінгвістики, а зокрема на дослідження языка подільського населення.

Протягом цього півріччя відбулось 22 пленарних засідання, на яких зачитано такі головні доповіді: Д. чл. Ів. Любарський зачитав: 1. Три з дрібніших питань українського правопису. 2. Наука про безособове речення в українському языку. 3. Природа „Є“ та „Я“, так званих асимільованих закінчень в іменниках серед. роду українського языка.

Дійсний член О. Геринович 1. Принципи районування, 2. Основні напрямки краєзнавчої роботи, 3. Географія та її місце в системі наук.

Дійсний член О. Красовський. Наука, її сенс, зміст і класифікація.

Науковий співробіт. О. Мельник. Поживна вартість сина.

Проф. А. Неселовський: 1. Умови праці Російської академії наук у перші роки її існування, 2. Методи краєзнавчої роботи на селі, 3. Грошові розрахунки на Поділлі, 4. Подільський третинник.

Науковий співробіт. Р. Заклинський. Дунаєвецька текстильна промисловість.

Аспірант В. сп. Свідзінський. Польські легіони на Поділлі в 1918 році.

Асп. Пальчевський. Бур'яни сільсько-господарської станції при Кам'янці. С.-Г. І.

Аспірант Гагенмейстер. Розписи селянських хат на Кам'янеччині.

Аспірант Вікул. Лексика М. Коцюбинського.

Звернуто було також увагу й на переведення колективних екскурсій, як конче потрібний чинник в науковій праці. Екскурсії переведено на села з метою ознайомлення з селянською худобою та її харчовим режимом, з метою дослідження розпису селянських будівель та археологічну до с. Кадієвець. Остання мала гарний успіх: знайдено залишки трипільської культури.

Із наукових командировок треба відзначити командировку проф. Н. Гаморака до Берліну, у наслідок чого друкуються його наукові праці.

Крім цього, декотрі члени катедри не мало віддали енергії на лабораторні заняття з аспірантами та кандидатами.

Так, напр., д. чл. Любарський керував науковою роботою в лінгвістичній лабораторії, де, крім загальних питань, пророблювано і спеціальні.

Він же заснував гурток прикладного лінгвістики при Окр. Б. Р. О., де провадив науково-теоретичну та науково-практичну працю серед викладачів языка.

Д. чл. О. Геринович керував науковою роботою в географічній лабораторії, де він заняття з аспірантами та кандидатами з царини загальної, спеціальної методології та керував роботами на теми з економіки й природи Поділля.

За його-ж активним керівництвом організовано Краєзнавче т-во, що перейменовано пізніше на Краєзнав. комітет. Тут переведено значну роботу, як організаційного, методологічного, так і спеціального дослідного характеру.

Проф. А. Неселовський керував загально-методологічним семінаром вищого типу та завідував істор.-археологічним музеєм.

Н. спів. М. Курневич керував пед. семінаром вищого типу та пед. гуртком при Окр. Б. Р. О.

Члени катедри не обмежувались тільки науковою, академічною роботою, а й брали активну участь у громадському житті, ведучи широко популярно-освітню та професійну роботу на селах, по роб.-клубах, у червоноармійських частинах, серед студентства та вчителів міста й округи.

Багато з членів катедри мають відповідальні обов'язки та посади в різних громадянських та державних організаціях, як, напр., Окрком-жертв інтервентів, Окравіоохему, Ком. Краєзнавства, Окрплан та інші.

У наслідок своєї праці, Н. Д. К. надрукувала та підготувала до друку такі головніші праці:

Д. чл. Ол. Гериневича; 1. Кам'янецьчина. 2. Теорія пересування континентів. 3. Географія та її місце в системі наук.

Д. чл. Ів. Любарський: 1. До словотворного питання. 2. Опис грецьких рукописів з Могилева - Подільського. 3. Спроба побудови схеми курсу лінгвістики (для аспірантів-лінгвістів).

Проф. А. Неселовський: 1. Так звана „брацлавська“ монета подільських документів XVIII ст. 2. Наймити та наймички на Поділлі в XVIII ст.

Д. чл. О. Красовський: 1. Геологічні дослідження в північній Басарабії. 2. До рудоносних родовищ Гайсинського Побужжя.

Проф. Н. Гаморак: 1. Світ бактерій. 2. Нові апарати до поміру транспірацій у рослин. 3. Водний режим рослин, а зокрема сіл.-господарських.

Науков.-співроб. О. Мельник: 1) Основи годівлі худоби (Підручник для ВУЗ). 2. Про тура.

Наук.-співроб. В. Зборовець: 1) Матеріали до характеристики мови окремих сільських господарів с. Пановець, Кам'янецької округи.

Науков. співр. Юх. Філь. Народні пісні, що виникли під час пошести чудес на Поділлі.

Асп. Добуш: 1. Суданка — однолітня трава. 2. Культура стручкових рослин на захід. Поділлі. 3. Потреба машини в сільському господарстві.

Асп. Пальчевський: 1. Яким насінням треба сіяти. 2. Обслідування засівматеріалу ярини сіви 1925 р.

Асп. Панасюк: 1. Іржаві грибки Кам'янецьчини. 2. Поширення попелюхи на картоплі в 1925 р. на Кам'янецьчині.

З гуртка абсолювентів, що скінчили І.Н.О., зараховано до числа аспірантів: Ів. Грищенка, М. Любинського та Ів. Чекурлія.

Ів. Грищенко

ЛІТЕРАТУРА Й МИСТЕЦТВО

СЕРЕД ПИСЬМЕННИКІВ І ХУДОЖНИКІВ

* Поліпшення матеріального стану письменників. Центральне Всеукраїнське бюро секції робітників преси обміркувало справу поліпшення матеріально-правового стану письменників.

На затвердження комітетом в справах преси представлено типову умову, що її буде складатися між письменниками та видавництвом. В цій умові точно зазначається терміни виплати авторського гонорару, розміри тиражів, терміни друкування рукописів, то-що. Такі умови дуже поліпшать матеріальний стан письменників.

Центральне бюро звернуло увагу на те, що до цього часу письменники прирівнюються до осіб вільної професії в податковій, квартирній справі то-що. Тому, до НКП представлено спеціальну доповідну записку про конечну потребу прирівняти письменників до будь-якої одної трудової категорії. Цю справу цими днями розглядатиме Н. К. Праці.

* Антон Сінклер написав і видав нову повість „Секретар Народного Трибуна“, в якій висміює президента Сполучених Штатів Куліджа. Зараз пише другу частину великої повісті „Нафта“. Першу частину

друкує орган Робітничої (Комуністичної) Партії Америки „Дейлі Воркер“ („Щоденний Робітник“).

* І. Ю. Кулик написав довшу популярну розвідку „Українська література й угруповання в ній“, що почала друкуватися на сторінках „Українських Робітничих Вістей“ у Вінніпезі, Канада. Розвідка вийде окремою книжкою. В недовгому часі в канадському журналі „Робітниця“ почне друкуватися довша стаття Л. Піонтек „Жінка в українській літературі“.

* М. Ірчан працює над інсценізацією повісті англійського письменника шахтаря Дж. Велша „Підземний світ“ з метою перекласти інсценізацію для постановок одному з державних театрів У.С.Р.Р.

* „Нові Маси“ — англійський місячний журнал, біля якого згуртувались всі радикальні письменники Америки з А. Сінклером, почав виходити в Нью Йорку. Буржуазна преса розпочала проти нього травлю. Старається вплинути на державну пошту, щоб не приймала до висилки „Нові Маси“, а в Сполучених Штатах це рівнозначне закриттю видавництва.

* Літературні курси. Літературні курси Всеросійської Спільки Поетів оце пе-

рейшли в завідування ВАПП, Спілки Селянських Письменників, Всеросійської Спілки Письменників і Московського Товариства Драматичних Письменників.

Правління ВАПП командувало на курси значну кількість молодих пролетарських письменників з робітничих літературних гуртків.

* Праця ВУФКУ. ВУФКУ придбало та ухвалило до постановки отакі сценарії.

1. Дніпровський. — Любов і дим.
2. Кошевський. — Людина з лісу.
3. Полонник. — Навздогін за долею (з оповід. Коцюбинського „Дорогою ціною“).
4. Бучма. — За стіною.
5. Лазурин. — Два дні.
6. Волжин та Гончарський — Позбуті сонця.

* Конкурс Poetry Society of London. Poetry of London оголосило міжнародний конкурс на віршований твір на шану Шекспіра. Вірш можна писати якою завгодно мовою у формі шекспіровського соната, або чотирьохстишся, або якої-будь форми і довжини. Автор вірша, що буде визнаний за кращий, кожної групи, одержить срібну медаль, а автор, що його вірш буде визнаний за кращий з-поміж усіх взагалі присланих віршів — золоту. Крім того перші чотири рядки кращого вірша вкупі з прізвиськом автора будуть вибиті на стіні Нового Шекспіровського Театру в Стадфорті.

* Приїде Жюль Ромен. В наступному сезоні до СРСР приїде видатніший письменник сучасної Франції Жюль Ромен, якого запросила студія Вахтангова на прем'єру його п'єси „Партия честных людей“, Жюль Ромен прочитає кілька публичних лекцій та доповідей про європейський театр і літературу.

* Запрошення Рабіндраната Тагора до СРСР. Індуському письменникові Рабіндранату Тагору, що перебуває тепер у Берліні, ВОКОС надсилає запрошення — приїхати до Москви.

* У Тифлісі 13/IX помер ветеран вірменської журналістики редактор журналів „Агбюр“ і „Тараз“ Тигран Назарян.

* Пам'ятник Фурманову. Правління ВАПП, разом із співробітниками ЦК ВКП(б), Реввійськнаради і ДВ, споруджає плиту-пам'ятник з барельєфом на могилі Фурманова. Надпис: „Дмитрий Фурманов, большевик, писатель, боец“. Над пам'ятником працює Магірцов, член АХРР.

* 50 років з дня смерті Некрасова. 1927 року відбудеться 50 років з дня смерті поета Н. А. Некрасова. До ювілею ДВ готує видання повної збірки творів поета.

Видання обчислене на 4 томи. В нього ввійдуть також невидані вірші та оповідання Некрасова, всі театральні твори поета, романи: „Мертвое озеро“, „Три сестры“ й інші. Редагувати видання доручено К. І. Чуковському.

* Вшанування Вергілія. По всій Італії нині готуються до грандіозного святкування 2000-ліття із часу народження великого римського поета Вергілія, що відбудеться 1930 року. Визначні святкування передбачається в Мантуї, де народився Вергілій, і в Неаполі, де його поховано. В Мантуї 15 жовтня 1930 року буде відкритий національний пам'ятник.

В Неаполі саркофаг з тілом Вергілія буде перенесений до гроту Поззіліпо. В Римі буде насаджений парк, посеред якого буде поставлений обеліск на шану поета. Нарешті Анунціо мусить написати з цього приводу п'єсу, що ставитиметься по всій Італії.

* Видання творів П. Мирного та П. Куліша. Державне Видавництво України придбало у спадкоємців Панаса Мирного всі його твори, які й готує до видання в бібліотечі українських класиків. В тій же бібліотечі готується до видання повне зібрання творів П. Куліша.

* Збірник спілки „Західня Україна“. Спілка революційних письменників „Західня Україна“ здала до друку Державн. Видавництву збірник розміром на 12 арк. До збірника увійшли твори членів спілки, що живуть на Рад. Україні, як і тих, що на Західній Україні та на еміграції в Америці й Канаді.

Літературно-громадський збірник „Західня Україна“ має три розділи: 1) поезія, 2) проза і 3) статті на літературні та громадські теми.

Збірник виходить за редакцією Д. Загула, В. Атаманюка та С. Семка. Передмова тов. Юринця.

* Збірник сатири й гумора. Окр. політосвіта випускає збірник сатири й гумора артистів Харківської естради. Авторське право матеріалів охороняється Укртовариством драматургів і композиторів.

* Передача Короленкового архіву Державі. Сім'я Короленка дала згоду передати державному музеєві частину матеріалів, що характеризують життя й громадську діяльність Короленка.

В державному музеї організовано спеціальний куток Короленка.

* Державне Видавництво РСФРР почало випускати щомісячний літературно-художній і критичний журнал „Новый Леф“. Перший номер журналу вийде в листопаді — грудні.

* Галерея російських письменників. Незабаром видавництво „Никитинские субботники“ випустить перший том із серії „Галерея российских писателей“.

* Будинок журналістів і письменників імені В. Блакитного.

Потреба організації окремого клубу для робітників преси і письменників в Харкові вже давно стоїть на черзі дня. В минулому році журналісти і частина письменників

містилась в об'єднаному клубі з робітниками освіти. Помешкання було дуже мале і культурна робота через це не задовольняла потреб одвідувачів.

Тепер клуб міститиметься в кол. архірейському будинку по Каплунівській вул. № 4.

Він матиме одну велику залу, що вміститиме одразу до 350 чоловіка і 8 окремих робочих кімнат. Одна з них, найбільша, відійде під читальню та книгозбірню. Для організації книгозбірні вже є фонд в 3 тис. карб. Крім того слід надіятись, що і видавництва допоможуть книжками.

Нині в будинку провадиться ремонт парового опалення, електрики і взагалі помешкання переустатковується для потреб клубу. Намічено закупити досить меблів для клубу. Залу і парадний вхід передбачається художньо розмалювати за допомогою кращих художніх сил.

Церковні малюнки, що до цього були в будинку, вже знищено. Клуб вміститиме одразу до 1000 чоловіка відвідувачів. Ухвалено найменувати будинок журналістів і письменників імям колишнього редактора „Вістей” — Василя Блакитного. Коло центрального входу буде барельєф з обличчям Василя Михайловича.

Для ремонту і, взагалі, для устаткування будинку журналістів і письменників наркомфін видав 40 тис. карб. Крім того ще 10 тис. карб. видано на роботу професійними організаціями.

Відкриття клубу пристосовується до роковин Жовтневої революції.

У дворі клубу влітку передбачається відвести спеціальне місце для спортивних занять.

* Дитяча енциклопедія Відділ преси ЦК ВЛКСМ визнав за доцільне видати дитячу енциклопедію. Видавництво „Молодая Гвардія” уже розробляє план видання енциклопедії, після чого питання буде остаточно розв'язане в бюрі ЦК ВЛКСМ.

* Відкриття виставки творів Г. І. Нарбута. 26 вересня, в залі народного мистецтва Всеукраїнського Історичного Музею ім. Шевченка відбулося відкриття посмертної виставки творів відомого українського художника й мистецького діяча Георгія Нарбута.

Виставка є результатом кількох років підготовчої роботи й кількістю та якістю експонатів далеко перевищує аналогічну виставку Нарбутових творів, зорганізовану 1922 року Ленінградським Державним Російським Музеєм. Вона має більш, як 500 номерів оригінальних творів Нарбутових, понад 200 номерів видань, прикрашених малюнками Нарбутовими, окремий пам'ятковий відділ, що характеризує покійного митця, як людину, й вітрини з літературою, присвяченою художникові.

Залу одремонтовано для виставки, побудовано спеціальні щити для розвіски експонатів.

На день відкриття виставки вийшов із друку великий каталог у 12 друкованих аркушів розміром, що його видав Всеукраїнський Історичний Музей разом із Державним Видавництвом України. Каталог містить велику розвідку про життя й творчість Г. І. Нарбута, докладний перелік експонатів та численні репродукції з його творів.

Через брак вільного приміщення виставка буде відчинена короткий час.

На відкриття виставки музею та комітет для організації виставки розіслали численні запрошення до громадських, партійних, наукових та мистецьких діячів не тільки одного Києва, але й всього Союзу.

* Виставка галицького художника М. Івасюка. До Києва прибув запрошений Наркомосвітою України відомий галицький художник Михайло Івасюк, що розпочинає працю при Науково-дослідчій Катедрі Мистецтва при Всеукраїнській Академії Наук. З доручення Наросвіти Івасюк малюватиме в Києві картини з революційного руху на Україні. При музеї революції відкрита буде спеціальна виставка його картин, серед них „Від'їзд Богдана Хмельницького до Києва”.

* Виставка картин. Всеукраїнська виставка, що мала відбутися в травні м. ці, в Харкові переноситься на другий рік.

На кошти Наркомосу в Києві улаштується виставку „АРМУ”, — що має всеукраїнське значіння, — а також виставку художника Петрицького в Харкові, що відкривається в осені.

Колегія НКО розробила і ухвалила положення про державні виставки і в бюджет цього року включила кошти на улаштування групових й індивідуальних виставок. Розроблено положення про утворення грошового фонду на купівлю творів сучасних художників.

Куплені картини мають покласти основу національної картинної галереї.

* „Австрійський польовий суд на Гуцулі”. Художник Яків Струхманчук, член спілки ревісисм. „Західня Україна” працює над великою картиною з недавньої імперіалістичної війни на терені Карпат. Галицька Україна, а особливо її гірська частина, зазнала чимало лихоліття за останньої війни і то однаково, як від ворожого війська, та і від „своїх”, австрійської армії. Проте цей трагічний період в житті Зах. України тільки небагато відбився в художній літературі (Стефаник, Черемшина, Кобилянська) і зовсім не виявлено його в малярстві. Тому нова картина Як. Струхманчука „Австрійський польовий суд на Гуцулі” збуджує тим більший інтерес.

* На виставці плаката і реклами, що відкривається 15 жовтня в кол. палаці Шувалова, улаштовується відділ новин сучасних художників у цій царині.

* У Ленінградській Академії Мистецтв. Не давно в залах Академії. Мистецтв відкрито виставку гравюр російських та західноєвропейських старовинних майстрів, а також малюнків учнів Академії за ввесь час її існування. Ця виставка, як своїм походженням, так і художньою цінністю — явище виключного значіння.

160 років існує Академія Мистецтв, і протягом 160 років у її архівах накопичувалося „мертве“ майно — праці її учнів, виконані олівцем і вуглем. За браком ініціативи до цього часу нікому не спало на думку розкопати архівні купи. Це зроблено лише тепер.

Із архівних нетрів витягнуто великі художні цінності, які зібрано в розкішну систематизовану колекцію. В ній виставлено твори всіх відомих російських художників, починаючи з 1764 року.

Тут і Андрій Іванов, і його знаменитий син Ол. Іванов, і Брюлов, і Крамской. Тут і малюнки мало відомого широкій публіці, як художника, академіка гравірування Тараса Шевченка. Тут і Чістаков, Григорій Чернецов, Чивільов. Серед малюнків і гравюр є варті уваги зразки мистецтва, як от медальна робота Ральфа Штейна „Обручення Марии с Иосифом“.

Ще більший інтерес являє собою друга частина виставки — підбирання гравюр, офорти, ксилографії старовинних і російських майстрів. Не все витягнуто з архівів — багато знайдено в коморах Академії, замурованих тайниках та хижках, куди давно ніхто

не зазірав, а про існування деяких із них і не думали. Серед цих „знахідок“ твори видатних майстрів XV — XVII віків; гравюри і ксилографії Альбрехта Дюрера, офорти Рембрандта, єдина що існує гравюра Рубенса.

Виставка дає можливість вивчити всю різноманітність гравюрного мистецтва.

Після закриття виставка буде перетворена в постійний музей при Академії Мистецтв. Цей музей своїм характером і художньою вартістю одинокий у СРСР, а системою і замислом не має подібних і в Західній Європі. Він стане важливим придбанням для Академії Мистецтв і дасть величезну користь справі художньої освіти.

* Організація групи академічної розробки мистецтва. В Харкові організовано групу академічної розробки мистецтва. До завдання групи входить науково-дослідна робота в галузі мистецтвознавства: театру, літератури, поезії, художнього мистецтва, музики та кіна. Крім того, до завдання групи входить марксистське наукове розроблення основних проблем мистецтва та зв'язок їх з практикою, а також популяризація питань мистецтва по широких колах трудящих. Організаційна комісія розробила статут ГАРМ'у й Головна наука його затвердила. В інституті марксизму недавно заслухано доповідь ГАРМ'у, й правління інституту ухвалило організувати при кафедрі соціології секцію мистецтвознавства.

В плані майбутньої роботи — відкрити відділи ГАРМ'у по великих центрах України, організувати бібліотеки та зв'язок з музичними організаціями інших радянських республік.

ТЕАТР І МУЗИКА

* Організація робітничого театру. Окрпрофрада нині вживає заходів до організації в Харкові двох драматичних труп — руської й української, що обслуговуватимуть всі робітничі клуби, як Харкова так і промислових районів України. Потреба організації таких робітничих труп з відповідним художнім і ідеологічно-витриманим репертуаром вже давно повстала і аж тепер здійснюється.

Режисером руської трупи буде тов. Пронський. На декілька вистав запрошено відомого режисера Московського театру тов. Любимова-Ланського.

Крім того, організується робітничий хор.

Вистави, а також концерти хору мають початись в-осени.

* Організація концертного бюро. В зв'язку з тим, що досі всі концерти на Україні носили випадковий характер, український оперний трест з метою систе-

матизувати концертну справу організував концертне бюро. Концертне бюро працюватиме під безпосереднім ідеологічним керівництвом відділу мистецтв Наркомосу. Концертний сезон розпочнеться в першій половині жовтня симфонічним концертом під диригуванням головного режисера віденської опери — Фріца Стідрі, що концертував минулого року в Ленінграді. Крім симфонічних концертів, у яких візьмуть участь найкращі музичні сили СРСР та закордону, концертне бюро гадає організувати низку концертів-лекцій для робітничої аудиторії та шкільної молоді. Для симфонічних концертів оркестр Державної опери поповнено новими музичними силами і тепер він нараховує до 80 музикантів.

* Український драматичний факультет в Одесі. При одеському музичному інституті відкрився український драматичний факультет для підготовки кваліфі-

кованих режисерів, акторів, українських педагогів, керівників політосвітроботою та інструкторів клубних, шкільних та дитячих театрів.

Студенти українського факультету працюватимуть для практики в укрдерждрамі та в українському робітничо-селянському театрі.

Значна кількість місць на факультеті дається селянам.

* Оркестра без диригента. В Києві утворилася ініціативна група для організації симфонічної оркестри без диригента. Групу скл дають: Н. Бакалейников, М. Вольф-Ізраель, Н. Пруслін та Ф. Хелмовський. Група має на увазі зацікавити широкі громадські кола та втягти в оркестру кращі оркестрові сили, утворивши таким чином у Києві міцну базу для художньо-витриманої симфонічної музики.

* Конкурс кuartетів. Головна наука улаштує в цьому сезоні конкурс струнних кuartетів на звання державного кuartету.

До участі в конкурсі запрошені усі великі струнні кuartети республіки.

* У капелі „Дух“. Капела почала підготовчу роботу до сезону 1926 — 27 р.

Склад капели: 40 співаків вищої кваліфікації і 5 чоловік художнього й адміністративного персоналу. Зібрано музичний матеріал і спеціально виготовлено низку гармонізацій та оригінальних композицій.

Замовлено концертні костюми за ескізами художника Мея. Законтрактовано помешкання на весь зимовий сезон для влаштування планових концертів у Харкові. Перший плановий концерт капели призначено на 24, а другий на 31 жовтня. Репертуар капели складається з 10 нових програм.

В кінці грудня відбудеться турне Москва-Ленінград. Крім того відбудеться низка мандрівок по Україні.

Всього за рік буде дано 141 концерт.

* В капелі „Думка“. Колегія Наркомосвіти затвердила статут „Думки“ на загальних підставах про державні театри. Думка становить самостійну господарчу одиницю з правом юридичної особи з державною та місцевою субсидією. Керування Думкою покладається на дирекцію. Директором і художнім керівником Думки призначено тов. Городовенка.

На „Думку“ покладено завдання центральної зразков і капели у Всеукраїнському ма-штабі. В зв'язку з цим Харківську капелу „Дух“ знято з державної субсидії і переведено на стан окружної капели, а капелі „Думка“ доручено включити в мандрівний план столиці України, де „Думка“ дасть низку показних концертів, а також виступатиме на з'їздах і конференціях Всеукраїнського значіння.

Постійним місцем перебування і головної роботи „Думки“ залишається Київ.

— На останньому засіданні Колегії НКО ухвалено збільшити дотацію капелі „Думка“ і доручити їй перевести роботу по такому плану: в Харкові — 3-4 місяці, в Києві — 5 місяців, а весь інший час до кінця року на провінції.

* В муз. Т-ві ім. Леонтовича. Товариство ім. Леонтовича одержало для своєї книгозбірні від композитора Барвінського (в Галичині) інструментальне тріо для роялю, скрипки та віолончелі.

В зв'язку з приїздом диригента Віденської опери Штідрі Музтовариство ім. Леонтовича улаштувало привітальне засідання.

* До організації білоруської народної капели. Розпочалася підготовка робота в справі організації майбутньої білоруської народної капели. Набирається склад хору; його співробітники провадитимуть теоретичні та практичні вправи. До праці запрошено композиторів Гриневича, Єгорова і Теравського.

* Кременіщанська Окружна капела ім. Лисенка при Окрполітосвіті. Капела, після 2-х місячної праці з новим диригентом, командированим Всеукр. Правлінням Муз. т-ва ім. Леонтовича і рекомендован. також Київськ. Музінститутом Лисенка тов. Римським А. Ф. — 27 вересня ц. р. в театрі Авдиторія влаштує перший зразковий концерт.

В програм концерту увійдуть революційні, народні в худож. обробці пісні і народні пісні-примітиви композиторів: Вериківського, Козицького й інших.

А. К.

* Культурно-мистецьке життя Одеси. Після літнього періоду знову розпочалася енергійна робота на різних ділянках культурного життя.

Як і треба було сподіватися, організація української державної опери в Одесі стала предметом загального інтересу. Оперою цікавляться.

Почалася робота в Одеській філії Всеукраїнського Музичного Т-ва ім. М. Леонтовича. Це Т-во в Одеських умовах є одна із перших громадських організацій, де ініціатива музичних робітників може найти собі широке поле.

Нині Т-во готує в своїй хор-студії за керівництвом проф. Муздраміну Миколи Вілінського, та під орудою диригента — професора Костя Пигрова висококваліфіковану зразкову хорову капелу, що має перетворитися в окружну капелу ім. Леонтовича.

Утворена студія кобзарського мистецтва, що має на меті утворити кобзарську капелу, організувала низку вокальних ансамблів. Струнний кuartет Т-ва, під орудою відомого кuartетиста проф. Йосипа Пермана розробляє програм на цей сезон, —

в першу чергу готує для прилюдної ілюстрації квартети українських композиторів (Козицького, Костенка, Сениці, Лятошинського).

Серйозну роботу пророблює Т-во в своїх лабораторних секціях — в першу чергу в секції композиторсько-творчій.

Вивченню історії, соціального й економічного розвитку степової України буде присвячений новий український науково-громадський журнал, що має виходити з жовтня місяця в Одесі під тією ж назвою „Степова Україна“.

* Нова опера Масканьї. Масканьї закінчив нову оперу „Маленький Марат“.

Перша вистава опери відбулася в середині вересня ц. р. в Нью-Йорці за особистою режисурою композитора.

* Нова опера на сюжет Л. Андрєєва. Молодий композитор Олександр Черепнин написав оперу „Оль-оль“ на сюжет п'єси Леоніда Андрєєва „Дни нашей жизни“; оперу ставитиметься з цієї осені в одному з німецьких театрів.

* Народні танки і пісні. Д-р Гамбурзького університету Хайніц їздив на групу островів Фарес (в Атлантичному океані між Англією й Ісландією) з метою вивчити національні танки та пісні населення цих островів. Як танки, так і пісні завдяки віддаленості цих островів розвивалися самостійно і мають цілком своєрідний характер. До 50 пісень пощастило записати фонографом. Дослід Хайніца — перша спроба в історії музики і танків тамтешнього народу, що начислює не більше 20.000 чоловіка.

* Ленінградські академічні театри оголошують всесоюзний конкурс на три твори, постановку яких буде пристосовано до 10 ліття Жовтневої революції. Два твори — опера і драма — повинні відобразити патос і величність революції, третій — політичний огляд із сатиричним ухилом. Прийняті до постановки твори преміюватиметься.

* Музсектор ГЗ готує видання збірки пісень Бетховена (до 100 ліття з дня смерті композитора). Більшість пісень збірки, до цього часу у нас не виданих, вийдуть у перекладі низки російських та українських поетів. Збірку редагує А. Доліво-Соботницький.

* А. Шенберг до ювілею Б. Шова. Арнольд Шенберг, вождь німецьких лівих музичних груп, написав привітальну композицію до ювілею Бернарда Шова, в особі якого він шанує одного з видатніших мислителів сучасності.

* Аванси композиторам. НКО з метою утворення українських національних опер, українськими силами, ухвалив видавати суми-аванси найвидатнішим українським композиторам.

* 50-літній ювілей Батістіні. Він почав свою кар'єру в осені 1876 року

і до цього часу виступає з надзвичайним успіхом. Вшанування артиста відбулося у вересні в Римі.

* 654 автентичних листів Чайковського. Музей ім. композитора Чайковського придбав у спадкоємців нотвидавця „Юнгерсона 654 автентичних листів композитора.“

У спадкоємців композитора Танєєва придбано також значну кількість листів Чайковського, адресованих останньому.

* Виставка музичних інструментів. ГІМН в своєму помешканні організував виставку струнних інструментів, зроблених за час з 1918—1926 р. Після закінчення виставки в Малій залі консерваторії відбудеться конкурс інструментів. Виставку відкрито 19 вересня.

* Видання творів композитора Сметани. В Празі утворився спеціальний Чеський комітет, що має своїм завданням пропагування найбільшого чеського композитора Сметани. Комітет видає повну збірку його творів. У 1-му томі буде надрукована опера композитора „Продана нареченна“ з перекладом на інші мови і в тому числі на українську. Незабаром у Празі композиторові буде поставлений пам'ятник.

* Народня артистка М. Заньковецька. Останнього часу славетня народня артистка Марія Заньковецька проживає в м. Ніжині. М. Заньковецька за хворістю не працює в театрі. Нещодавно до Ніжина були відряджені кіно-робітники, яким було доручено зафіксувати сучасне життя М. Заньковецької в Ніжині в родинних обставинах.

При музеї Ніжинського ІНО влаштовано куток імені М. Заньковецької, як для вшанування славетної громадянки округи, так і для ознайомлення широких кол населення з її життям та працею.

У кутку зібрано експонати — листування, газетні рецензії, статті, книжки то-що. Куток крім того, звертається до громадянства, прохаючи надсилати експонати, що характеризують життя або творчість М. К. Заньковецької.

* Український театр в Галичині. В Галичині вже давно зорганізувалася українська труппа під директорством Міткевичевої при режисурі Венцеля. Проте польський уряд поставив їй такі умови, що вона не може провадити працю на території Галичини і майже увесь час дає вистави у Польщі. В жовтні труппа повертає до Галичини В репертуарі, крім побутових п'єс, „Не співайте пісні“ — Васильченка, „Життя людини“, „Сім повішених“ та „Дні нашого життя“ Л. Андрєєва, „Блакитний лис“ — Ленгеля, „Заздрість“ Арцибашева та інші.

* Одеська Держдрама. Одеська укрдерждрама відкриває сезон на початку жовтня.

Репертуар складається виключно з п'єс нової української драматургії та сучасного європейського репертуару. Підуть такі п'єси, як: „Ревізор“ Гоголя (режисер Тінський, худ. Маткович), „Собор Паризької Богоматері“ — Гюго (реж. Вільнер, худ. Ердман), „Кінець Криворильська“ (реж. Василько), „Біла гвардія“ — Булгакова (реж. Юра).

Театр збагатився новими українськими п'єсами, що є цінним вкладом в українську культуру та мистецтво. До таких п'єс можна зарахувати: „Іду“ — молодого українського письменника Микитенка, „Любов і Дим“ — Дніпровського.

В складі трупи залишилися найкращі сили минулого сезону. Запрошено також нових акторів, як Асмоловська, Варецька, Хорошун

та режисери Василько, Тінський, Вільнер, Глаголін та Юра. Укрдерждрама починає сезон при повній підтримці широкої радянської суспільності. В склад художньої ради театру входять представники українських радянських культурних організацій. Для притягнення трудового глядача, Укрдерждрама організує широку абонементну систему. При театрі працюватиме студія для підготовки українського акторського молодняка. Актори театру керують драмгуртками по робітничих клубах. Матеріальний стан театру не зовсім добрий. Дотація Наркомосу виносить 20 тис. карб., що становить лише 67⁰/₁₀₀ дотації минулого року. Ще досі невідомо, чи дасть матеріальну допомогу українській держдрамі одеський окрвиконком, а це створює чималі труднощі.

Бібліографія

Остапенко, С. Енергетика громадського господарювання за 1913 та 1923 роки. — Вид. ДВУ, ст. 1 — 350, 80. Харків, 1925 р.

„На що саме і в якій черзі нам треба скерувати зусилля громадського господарювання? Чи доцільно витрачаються на ту або іншу ділянку народного життя матеріальні та духовні засоби, які маємо в своїм розпорядженні? Наскільки ми пішли вперед чи, навпаки, відстали за той чи інший період часу, а особливо порівнюючи з передвоєнним? І нарешті, якою постійною, незмінною мірою треба цінувати кожне економічне явище в якій небудь галузі господарювання, щоб мати змогу порівнювати їх всі між собою?”

Ці питання кардинальні тепер для цілого світу, але особливо важні вони для радянських республік. Дотепер вони розв'язані або вирішуються такими складними та плутаними способами, що не дають одного ясного та переконуючого висновку. Тому всяка спроба подати наукову методику для простого вирішення цих складних питань заслуговує найбільшої уваги.

Автор цієї книжки, С. С. Остапенко, розв'язує всі зазначені вище питання дотепним, струнким і простим способом, дуже зручним для користування. Він встановлює загальну одиницю міри — калорію громадської енергії, за допомогою якої вимірює всі явища і фактори господарювання. Завдяки цій мірі економічні питання зв'язуються в одну систему з усіма точними науками, входять в єдину систему космічної енергії.

Видавництво видає „Енергетику“ з повним переконанням, що питання варті найширшої дискусії; й заслуговує на увагу не тільки вузького кола фахівців — економістів, але й ширших шарів радянського громадянства, що приймає безпосередню участь у будові нового життя.

Дуже добре зробило видавництво, давши до праці Остапенка приведену нами передмову, бо без такої передмови треба не раз перегорнути декілька десятків сторінок книжки, щоб довідатися про її тему. Перш за все читача збиває з пантелику термін „громадське господарювання“ взятий замість усіма визнаного терміну — „народне господарство“. Термін „громада“ визначає певну групу людей, об'єднаних економічними, політичними, культурними чи якими іншими інтересами (може бути сільська громада, або російське „общество“, „мир“, може бути релігійна громада), і тільки сам Остапенко цим терміном визначає усю людскість земної кулі, усе населення певної території.

Перегорнувши скільки сторінок приходимо до висновків, ще ця праця зовсім не варті широких дискусій, про що пише видавництво в передмові, очевидно боячись, що ніхто її не читатиме.

Праця С. Остапенка є ні більше ні менше, як тільки частина звичайного курсу економічної географії, де говориться про енергетику. А чи вимагають підручники, взагалі, широких дискусій?

Спроба автора встановити загальну одиницю міри — калорію громадської енергії, за допомогою якої можна виміряти всі явища і факти народного господарства, безумовно, цікава. Але про це треба було написати окрему брошуру, або до звичайного курсу економгеографії додати низку „калорійних“ таблиць.

В такому-ж вигляді, де звичайний зміст економгеографії на кожній сторінці переплітається з „калорійними“ вираховуваннями, книжка для вжитку непридатна. Як підручник вона не годиться, а в широкого читача, навряд, чи вистачить терпіння перечитати до кінця усі „калорійні“ обчислення.

Перекручена українська мова і наукова термінологія, утворена автором і власноруч лише йому самому, а також чиста „болтологія“ (од слова „болтати“), якою просякнута книжка (термін „болтологія“ приводиться Остапенком на 41 сторінці його книжки), ще більше спричиняються до негативного враження від книжки.

Якби викинути 300 сторінок „болтології“, та всього на 50-ти сторінках серйозно розвинути зачеплену тему, книжка була б цікава.

Перо ж автора цікаву і актуальну тему перетворило в „книжку для легкого читання на сон грядущий“.

К. Дубняк.

Етнографічний вісник кн. II. Видання Етнографічної Комісії УАН. Редактори: акад. А. Лобода та В. Петров. Київ. 1926 р. с. с. 175.

Спеціальних етнографічно-фольклорних часописів у нас не густо; окрім зазначеного „Вісника“ та ще „Записок Київського Етнографічного Товариства“, що вже понад рік не виходять другою книжкою — нічого немає навіть і в усьому СРСР. „Етнографічний Вісник“ видає Етнографічна Комісія УАН. Минулої осені вийшла перша книжка; це вже друга; часопис ніби-то став на ноги й можна сподіватися на регулярне видавання „Вісника“.

Редагує „Е. В.“ ак. А. Лобода, голова тієї Комісії, та В. Петров.

Друга книжка містить в собі чимало цікавого й власного матеріалу. Маємо статті з методології збирання фольклорного матеріалу, матеріали з нового побуту, окремі розвідки з спеціальних тем, публікації з історії української етнографії та бібліографічний відділ.

Методологічних тем торкнувся П. Попов у статті „До питання про способи збирати фольклорні матеріали“. Ставлячи питання про відносну перевагу експедиційного чи стаціонарного методу збирання матеріалів, автор виразно висловлюється за метод стаціонарного дослідження. Стаття ця цікава для кожного робітника-практика і влучно ілюстрована прикладами. Ми надто бідні на методологічні розправи, отже не можна не вітати подібних публікацій. Не останнє слово, звичайно, сказане; знайдуться прихильники й протилежної методи, але справа методи остільки на порі, що живий обмін думок тільки сприятиме розв'язанню проблеми. Не можна, звичайно, не погодитись з кінцевим висновком автором, що „тільки тоді кожна наука набуває правдивого й всебічного освітлення цікавих для неї місцевих явищ і процесів, коли весь цикл суміжних наук дружно простуватиме до єдиної мети в цілком об'єднанні найкращих своїх сил коло спільної кращавчої роботи“.

Цікаві матеріали архівні подав В. Щепотьев в статті „Етнографія й архівні матеріали“. До статті спричинились авторів дослідни в архівах Полтавського Совісного Суду.

Є. Кагарову належить коротенька, але змістовна замітка про значіння деяких українських весільних обрядів. Класифікуючи весільні обряди за трьома групами — обряди контагіозної магії, апотропеїчні та катартичні, автор наводить цінні бібліографічні вказівки та дає своє пояснення низці обрядів.

Чи не найцікавіший за всі матеріали — це той матеріал, що стосується до нового побуту, революції та громадянської війни. І перше число „Е. В.“ відзначалося оцим матеріалом (частушки, записи В. Білого, то-що). В цьому числі редакція постачила подібного матеріалу: маємо записи Дмитрука з Полісся. Подасться цікава автобіографія передової жінки на селі, свідомої громадської робітниці. Для старих етнографічних збірок, очевидно, такий матеріал був би цілком несподіваний; отже редакція вірно зрозуміла вимоги часу й широко використала новітній фольклор на сторінках „Вісника“. Не пусті ті слова, що говорить жінка своєму чоловікові в записках Дмитрукових (ст. 37): „Ти служив Миколці шість лет за чоботи да за мундир, а я буду служити народу за землю, що дали крисцьянам“.

Не лише фольклористові, а й дослідникові соціальних рухів цікаві будуть окремі моменти „Автобіографії чи спогадів революції“ — своєрідних мемуарів одного з тисяч учасників революційних подій. Автор побував усюду, не минув і есерських лав. І ніщо так не характеризує цю партію, як нехитрі слова колишнього есера: „дав 50 к., записався до партії У.С.-Р“. Вся характеристика партії С.-Р. в тих словах. Член партії згадує тільки, що він дав 50 коп.

На подібні ж теми стаття „Оповідання селян за часи громадської війни“ (М. Левченка); що до сучасного пісенного матеріалу, то маємо замітку В. Вілецької про одну з сучасних пісень, змістовну статтю з багатющим матеріалом „З фольклору правопорушників“ В. Петрова. Гайдай М. дав стислу характеристику цих мелодій.

З окремих розправ, крім наведених, згадати треба статті: М. Корниловича „Огляд нар. родових прізвищ на Холмщині й Підляшші“, Вол. Білого „До історії збірки А. Метлинського 1854 року“, Ол. Андрієвського „До історії видання „літератури українського фольклора, В. Грінченка“ та П. Руліна „До історії української етнографії“.

Відділ бібліографічний містить чимало рецензій на поточну літературу етнографічну як закордонну, так і ту, що вийшла у СРСР.

Зі звідомлення про діяльність Етнографічної Комісії можна довідатись про дуже втішний факт, що Комісія провадить далеко не кабінетну працю, а справді працює „для мас і через маси“. Вона має понад 200 кореспондентів, серед яких селянський актив, сількори та комсомольці. Це треба вважати за велике досягнення; як і те, що Комісія зуміла втягти до праці шкільні заклади та політосвітні; видно, що Комісія бере участь в організації шкільного краєзнавства.

Отже „Е. В.“ цікавий не для фаховця тільки. Письменний селянин, комсомолец, партієць, учитель, політосвітник на селі з інтересом прочитають цю книжку. Тому ж, хто хоче працювати на полі краєзнавства, вона конче потрібна.

Можна побажати, щоб третя книжка виходила як - найшвидше.

І. Селецький

Н. Лукін (Антонов). Новітня історія Західньої Європи. Переклад Т. Кардиналовської. Вип. І. ДВУ, 1926, Хрк. Стор. 466 + 3 мап. Ціна 3 крб. 85 коп.

Книжка Антонова, як зазначає в передмові сам автор, являє собою першу спробу уложити марксистський підручник історії, покликаний заступити підручники за давніших написані часів.

Таке завдання ставило перед автором великі труднощі, немає бо по - марксистському проробленого матеріалу, що його міг-би автор покласти в основу своєї роботи, і це пояснює ті незначні хиби, які можна в цій книзі знайти. Призначено підручника для слухачів комуністичних університетів та губпартшкіл, але треба відзначити, що користатися з нього може лиш підготований студент, для масового ж і малопідготованого читача книжка буде заважка.

В кожному разі книжка й цікава й корисна, отже видрукування її мовою українською слід визнати за своєчасне й потрібне.

Що до мови перекладу, то тут треба відзначити неухажливість перекладача. Так, приміром, на стор. 3 читаємо „головним чином“ замість „переважно“, „головно“, на стор. 5,9 бачимо слово „поява“ замість „появ“, на стор. 9 „в галузі економіки“, а треба „в царині економіки“, на стор. 48 стоїть „...діяльність ще обмежували порядки“ замість „обмежували“ (діяльність не поле), на стор. 65 бачимо „меродючих громад“ ніби - то суть тут у громаді, а не в меродючості ґрунту, там само читаємо „найлютіші й мерзотніші істоти“ замість „найлютіші й наймерзотніші“, на стор. 97 „король дав відставку Тюрбо“ замість „відстановив“, на стор. 161 „обвинний акт“ замість загальноживаного й у судовій практиці усталеного „акт обвинувачення“, на стор. 208 „гострий момент пройшов“ замість сказати звичішшу для укромови форму „момент минув“, на стор. 401 бачимо, що „в русі брали участь дрібна й середня буржуазія, що сподівалися використати чартизм“ замість „брала участь, сподівалася“.

До того - ж треба відзначити, що книжку скореговано неухажно, чому иноді може читач не добрати змісту речення, як - от, приміром: „чесальники, що роздавали її потім що обробляти кустарям“.

П - ц.

Е. Ф. Никитина. Русская литература от символизма до наших дней. Литературно-социологический семинарий. С предисловием Н. К. Пиксанова. Вид. „Никитинские субботники“. М. 1926. 544 стр.

Книга Е. Ф. Никитинової складена за типом, що виробив та запровадив у нас проф. Н. К. Пиксанов (аналогічні видання зовсім по иншому обробляють бібліографічний матеріал) у відомих своїх працях: „Два века русской литературы“, „Пушкинская студия“, „Старорусская повесть“ і инш. У всіх цих працях М. К. Пиксанов подавав, старанно добираючи, вдало сформульовані теми, докладно розроблені бібліографії до них і запитальники, що мали за ціль допомогти зорієнтуватися в запропонованім матеріалі. Працям М. К. Пиксанова наслідували більш чи менш вдало от як: О. В. Багрій (Шевченковская студия. Баку 1923), М. Л. Бродський, Н. А. Гусев і Н. П. Сидоров („Русская устная словесность“ Л. 1924) та инші. Цьому - ж типові наслідує і Е. Ф. Никитина.

Сама вона так визначає своє завдання: „Поділяючи думку, що поет є не так індивідуально творча одиниця, як фокус, що в ньому відбиваються ознаки його сучасників одноцільного соціального колективу, класи, автор книги гадає, що пильно

приглядаючись до поезики, вивчаючи стиль літературних шкіл, — а це вимагає попередню проаналізувати поезику кожної окремої особи, — можна точно взяти на облік всі обставини, і органічні, і супровідні словесному мистецтву, і цей облік назвати можна близьким до абсолютної істини. Завдання авторів сходять на те, щоб допомогти через аналіз поодиноких пам'яток окремих представників новітньої літератури спостерегти риси, які споріднюють їх та об'єднують у групи, напрями, школи. (Стор. 9 — 10).

Книга поділяється на три основні розділи: 1) літературні теми з запитам та бібліографією; 2) біо-бібліографічний словник письменників; 3) синхроністичні таблиці з російської літератури та суспільства. Покладаючи, що „єдиний метод, який найкраще може дати наслідки у вивченні літературних явищ, та який, вивчаючи мистецтво, як соціальну функцію, змушує розглядати літературно-художні твори не ізольовано, а в світлі суспільно-економічних відносин, в зв'язку з фактами класової боротьби, і рівночасно дає змогу як-найповніше відчутти характер творчості, найяскравіше виявити індивідуальність автору, — є (sic!) марксистський метод“, — автор, само собою, в своїй роботі ставить його на чільне місце. Хронологічні рямці автор визначає „від символізму до наших днів“, — умовно 1890 — 1925 р. Пояснюється це тим, що „символізм, бувши останнім моментом у розвитку старого мистецтва, яскраво відбивав рафіновану буржуазну культуру; він вельми показовий та зручний, щоб, одбігаючи його, можна було-б щільно підійти до явищ наступних, — до нашого літературного сьогодні“. (7).

Звідси бачимо, — і добір матеріалу і самий підхід до нього навряд чи можуть зняти хоч би які дорікання на непотрібність, на невчасність і т. инш. Можна погодитися з проф. Н. К. Пісановим: книга, написана для літературних семінарів, вузів, педфаків та робфаків і для літературних гуртків, рівночасно „має і наукову вагу“, вона „стане у великій пригоді, щоб на у ко во вивчити новітню російську літературу“, кінець-кінцем, з неї скористає і соціолог-марксист (6).

Визнання великої ваги, і наукової і педагогічної, рецензованої книжки, як за думу, проте, не може стати на перешкоді виявити найсерйозніші огріхи що до її виконання.

Один з таких огріхів у тім, що подавані бібліографічні відомості складено дуже недбало. В теоретичній літературі не раз висловлювано побажання надати бібліографічним підручникам точности таблиць логаритмів: друкарські помилки, неправдиві, перекурені або неточні відомості часто-густо заважають користати з потрібних книжок та статей, — це остільки загально зрозуміле, що ніяких пояснень не треба. Зокрема, подвійна точність та повнота бібліографічних відомостей потрібна в працях, написаних для студентів та учнів. Все це гаразд розумів, між иншим, і Н. К. Пісанов, і його праці акуратністю суто бібліографічного виконання можна вважати за зразкові. На жаль, Є. Ф. Нікітіна, очевидячки, замало приклала праці, щоб самостійно розшукати матеріал (аж надто потрібний, щоб скласти такого гатунку працю) і величезну частину його запозичила з уже виданих покажчиків і спеціальних розвідок, не перевіривши як слід їх, критично до них не поставившись. Це разом з надзвичайно недбалою коректою (приклади див. нижче) спонукає нас дуже обережно підходити до матеріалу, поданого в книзі, — тоб-то фактично позбавляє її у великій мірі практичної цінности. Ось кілька прикладів, що я завважив, проглядаючи перші сторінки книжки.

Досить часто складачка рекомендує книги та статті ще не друквані. Так, на сторінці 28 зазначено іще не друквану статтю проф. П. Н. Сакуліна; „К проблематике современного литературно-ведения“, доволі точно посилаючись на журнал „Печать и Революция“ 1926 № 5; на цю саме книжку автор посилається і на стор. 30, 36, додавши таке зауваження: „друкується“ (ні в № 5, ні в що-йно виданому № 6 статті проф. Сакуліна нема!). На сторінці 42 і 43 зазначено книги С. Балухатого „Основы драматургии“ та С. Бернштейна „Голоса поэтов“, що їх мають ще видати (див. проспекти вид. Academia). Взагалі, вміщена на сторінках 41 — 55 „Библиогрфия литературы по вопросам поэтики“ справляє трохи хаотичне вражіння; це, можливо пояснюється тим, що в основу її покладено досить докладний для свого часу, але дуже застарілий покажчик І. Я. Айзенштока та І. Я. Каганова: додатки-ж до нього зроблено випадково та не досить уважно. Тому, приміром, не відзначено друге видання статті В. М. Жирмунського „Задачи поэтики“ (У збірнику „Задачи и методы изучения искусств“, Пб. 1924), деякі статті Ю. Тинянова („О литературном факте“ — Лф. 1924, № 2—6 „Пушкин и архаизмы“ та инші); В. Енхейбаума („Лермонтов“ Ленинград, 1924; „Вокруг вопроса о формалистах“ — Печать и революция, 1924, № 5; „О. Генри и теория новеллы“ — Звезда. 1925, № 6) та инші. Велику недбайливість до бібліографічних даних

помітно так само і з того, що статтю Вал. Полянського „Идеологический анализ. К вопросу об оценке литературно-художественных произведений“ зазначено один раз в „Рабочем Журнале“. 1925. кн. 3, а другим разом — кн. 1 — 2 (див. стор. 28, 33).

Вище подано жажливі друкарські помилки рецензованої книжки; не кажучи вже про силу-силенну переплутаних бібліографічних анотацій, що заважають користуватися книгою, в ній так само перекручено чимало назв книжок і статей, і навіть прізвиськ авторів. Нашвидкуруч переглядаючи, я відзначив, приміром, таке: Замість статті Уманського „Марксизм в изучении литературы“ надруковано „в изучении метоработы“ (стор. 25); статті Вал. Полянського „К вопросу о художественности литературных произведений“ перетворено на „К вопросу о художественности литературных произведениях“ (стор. 29 див. ще стор. 34); соціалістичну академію — на соціалъну (стор. 32), статтю Я. Зунделовича про „Поэтику гротеска“ — на статтю Зунзеловича про „Поэтику протеста“ (стор. 47), статтю про „Морфологию Пушкинского Выстрела“ — на статтю про „Метереологию“ (стор. 50); книгу Т. І. Райнова „А. А. Потебня“ — на щось цілком незрозуміле: „А. А. Райнов. Пособия“ (стор. 51) і т. н. Оминаємо такі випадки, як подвійний передрук підряд одної й тієї ж статті (А. Бема, стор. 42), як приписування одному авторові праці другого (стор. 54: книгу К. Чуковського приписано Валеріанові Чуковському), то-що. Велике число зазначених огріхів та друкарських помилок, серйозність їх, яка примушує припускати цілковиту відсутність потрібного авторського догляду, — все це у великій мірі позбавляє книгу Е. Ф. Никитиної тої цінності, яку хоче надати їй упорядчиця.

Я найбільшу звернув увагу на бібліографічну частину рецензованої праці, бо вона становить центр книги: подані теми є лише стрижні, на які нанизано бібліографічний матеріал. Тим-то, на мою думку, недоцільно подавати самі теми, не додавши до них вказівок на літературу (див. стор. 98, 130, 189, 199 та інші): не маючи якоїсь особливої оригінальності та гостроти („Леонид Андреев как драматург“, „Филология в творчестве Пильняка“ і т. н.) вони для свого здійснення вимагають обов'язкового бібліографічного апарату. Без нього вони нічим не одмітні проти сили силеної тем, що їх вигадує кожний педагог у своїй практичній роботі, без претензій на публікацію їх.

В самому формулюванні тем помітно хвалигідне прагнення як-найширше охопити величезний матеріал. Певна річ, широта задуму не могла не відбитися негативно на глибині розробки: чимало тем становить лише ім'я автора (прим. № 149: Филиппченко, № 150: Полетаев, № 151: В. В. Казин), без спроб якось зв'язати їх, запровадити до загальної схеми. Запитальники розроблені дуже ґрунтовно, хоч не завжди досить зрозуміло (що значить, приміром, фраза „Имманентные пути развития литературы, как самостоятельного вида искусств?“) В деяких випадках запитальники розростаються на цілі програми спеціальних дослідів, прим. в темі про „Русский литературный конструктивизм“ (стор. 135 — 138); до речі: незрозуміло, чому дає автор перевагу „російським конструктивистам“ проти іншої „літературної потолочи“, на яку припало лише по кілька рядків на кожного? Чи не є це зрада вживаного метода, щоб догодити особистому смакові автора?; надаремне лише складачка прираховує до числа російських конструктивістів українських футуристів — Семенка та інших (стор. 138, 142) на тій підставі, що ост. нні проповідували деструктивізм“.

Я розглядаю першу частину книги, вважаючи її за найцікавішу та найпотрібнішу. Дві інші частини лише стверджують загальне вражіння, яке справляє перша. Дуже корисний „Био-библиографический словарь“ — нехитрий механічний звід відомого уже матеріалу (що правда, розкиданого по різних виданнях) з усіма його хибами та огріхами. Щоб не побільшувати розмірів своєї рецензії, зазначу один характерний приклад. На стор. 421 поміж творів Г. І. Чулкова, зазначено „Пригожа я повариха. М. 1908“. Істориків літератури, за якого має себе Е. Ф. Никитина, годилось би знати, що романа цього написав не Георгій, а Михайло Чулков у XVIII столітті, і не переносити до своєї праці всі помилки дуже шановного та зовсім не ідеального показника І. В. Владиславлева (див. Русские писатели. Опыт библиографического пособия. вид. 4 М. 1924, стор. 145). — Кінець-кінцем, „синхроністичні таблиці“ дають досить великий матеріал, на жаль лише без критичного до нього ставлення: подається не тільки твори художньої літератури, але, прим., і журнальні публікації, листування, то-що. Принципи добору, з якими запроваджувано до таблиці ті чи інші факти — не подано.

Закінчуючи рецензію, мушу зазначити, що читача не має бентежити немов-би суперечність між початком її та основною частиною. Я гадаю, що ідея книги Е. Ф. Никитиної надзвичайно насущна і навіть злободенна, задумано працю широко й цікаво.

На жаль, (справді таки, на жаль) здійснено ідею, м'яко висловлюючись, надто поквалітивно і непродуктивно, — і це по суті книгу згубило. „Семинарий“ по „русской литературе от символизма до наших дней“ потрібно скласти наново, або у корені переглянути і виправити. В такому вигляді, як його видано, напевно чи він припадє тим читачам, для яких його призначено.

I. Айзеншток

Дм. Дорошенко. Показчик літератури українською мовою і Росії за 1798 — 1897 роки. Науковий Ювілейний Збірник Українського Університету в Празі. Частина I. Прага, 1925, ст. 142 — 238.

Як цілком справедливо зауважує автор цього „Показчика“, „потреба у виданні повного бібліографічного показника письменства українською мовою, яко необхідної основи для студій над історією цього письменства, відчувалася у нас вже здавна“. Потребу цю лише в малій дозі задовольняли дотеперішні бібліографічні показники М. Комарова та інші: вони або занадто передавні для нашого часу, або містили занадто невеликий матеріал, — напр., про одного тільки письменника (такі показники А. Баліки про Куліша, В. Бойки про Марка Вовчка, М. Важенова і І. Айзенштока — про Квітку і т. д.). Тому дуже цінна думка Дм. Дорошенка: уложити наново бібліографічний показник літератури укр. мовою в Росії на перше століття від 1798 по 1897 рік“. Про саму техніку своєї роботи укладач подає такі відомості.

„Свій матеріал я розклав в хронологічному порядку й старався додержуватись скрізь точної переваги титулів і правопису з автопет, на скільки було можливо добути в Києві старі й рідкі вже видання... До свого показника завів я також матеріал про видання етнографічного характеру, але такі лишень, які видано окремими книжками або публікаціями... Не заведено до мого показника... видань старих українських авторів перед Котляревським а також текстів документів та різних історичних матеріалів — от як козацькі літописи, діаріуши, записки всякі й таке инше“.

Роблячи так, укладач добре свідомий, що дуже звужує дійсно конче потрібні рямці свого бібліографічного зводу даних про українську літературу.

„Я взагалі вважаю, — пише він, — що назвою „українська література“ треба означати не тільки все, що друкується українською мовою, але також усе, що хоч видається російською, польською та иншими мовами, але належить авторам українцям і являється витвором українського духа. Особливо це стосується творів про Україну або з українського життя писаних. До повного показника українського письменства XIX в. треба завести передовсім такі твори, як повісті російською мовою Гребінки, Квітки, Сомова, Гоголя, Шевченка, Куліша, Мордовця, Данілевського, Короленка, — з другого ж боку польські повісті А. Грози, М. Грабовського, Олізаровського; з одного боку „Украинские мелодии“ М. Маркевича, з другого — поезії Б. Залеського, Гоциньського, Л. Совінського; з одного боку історичні та філологічні розвідки Костомарова, Антоновича, Дашкевича, Потебні, Житецького, з другого — Зубрицького, Шараневича, Липинського і т. д. Тільки та бібліографія, яка обійме всі такі твори аж до найменших, може дати правдивий образ розвитку української творчості в сфері друкованого слова і взагалі в сфері духа“.

Не вважаючи на те, що сам Дорошенко визнає це завдання (без сумніву чергове й конче потрібне, хоч без краю складне!) за цілком нездійсненне в умовах емігрантського життя, на роботі його досить виразно вирисовуються контури грандіозної будівлі, умовами часу зниженої до невеликого дому. Раз-у-раз зазначає він книжки, що не вкладаються у поставлені від укладача вузькі рямці. От, напр., напевно чи вкладаються в ці рямці „Казак-стихотворец“, „анекдотическая опера“, „водевиль“ князя А. Шаховського (№№ 5, 7), „Прибавление к грамматике малороссийского наречия или ответ на рецензию, сделанную на оную грамматику“, А. Павловського (СПБ. 1822, № 10), „повесть в стихах“ „неизвестного автора“ „Маруся“ (Одесса, 1834, № 45), „малороссийские повести“ Степана Карпенка, „Твардовский“ и „Плачевная участь древнего Василькова“ (М. 1837, №№ 60, 61) і т. д. аж до „Сцен и рассказов из малорусского народного быта“ П. Раевского (Киев, 1892, № 805) и „Малорусских рассказов“ И. Бугаева (Одесса, 1896, № 927).

Разом з тим, хоча укладач жадав заводити в показник тільки особисто переглянені видання, — йому довелося для досягнення жаданої повноти дещо взяти з дотеперішніх показників, — не завжди правильних, не завжди точних. Наприклад, на підставі бібліографічного показника літератури про Котляревського, уложеного М. Комаровим, — Дм. Дорошенко, під 1842 роком, зазначає таку книжку: „Наталка-Полтавка. Малороссийская опера в 3 д. И. П. Котляревского. 2-е издание, Харків,

1842. Ст. 88, ч. 8" з посиланням на рецензію Ф. Євецького в „Деннице“ („Iutrenka“) 1842, № 7. Однак остання рецензія написана була з приводу „Листівки“ й про п'єсу Котляревського в ній тільки побіжно згадується; а зазначеного видання „Наталки-Полтавки“, скільки відомо, і зовсім не існувало. Деякі дані подано в занадто загальному для бібліографічного покажчика вигляді. До № 8 слід було-б додати вказівку на № часопису і сторінки (№ 12, ст. 363 — 364; підпис Е... й...); в № 12 неправильно названо уривок і часопис („Отрывок из пятой части Малороссийской Энеиды“ — Соревнователь Просвещения и Благотворения, 1822, ч. XVII, ст. 98 — 102); в №№ 84 і 95 не подані назви поезій Кореуна (в „Маяке“ 1845, т. XX, а не 26, як у Дорошенка, — ст. 31 — 33 надруковані: „До Шевченка“ и „Рожа и Дівчина“; т. XXI, ст. 11 — 12: „Сирітська Доля“, „Дорошенко“). В примітці до № 39 слід було-б відзначити, що „Шпичачки“ Квітчині передруковані в статті Вл. Каллаша: „К истории малорусской литературы 20-х и 30-х годов XIX века I (Киев, 1900, ст. 9 — 10). Під 1843 роком пропущено дуже важливу статтю Основ'яненка: „Ответ Тихорскому на его статью в сентябрьской книжке „Маяка“ за 1842 год. (Маяк, 1843, т. X, ч. 4, ст. 24 — 36).

Дуже можливо, що при уважнішому обсліді „Покажчика“ Дм. Дорошенка можна буде зробити ще кілька спростовань і доповнень (зауважуємо, що потребують доповнень №№ 6, 84, 88 та инш.). Проте, здається, доповнень тих буде не так і багато: робота Дм. Дорошенка зроблена з сумлінстю і точністю, яких рідко, і мусимо тільки пошкодувати, що видання, де воно надруковане, через суто зовнішні обставини не може числитися на велике поширення в Радянській Україні. Треба сподіватися, що покажчик буде перевиданий у нас в нинішньому своєму вигляді, або, що відповідні установи уживуть заходів, щоб як-найшвидше випустити дійсно повний звід бібліографічних даних за XIX і першу чверть XX віку: потреба такого зводу вже давно наспіла!

І. Айзеншток

Декільки слів про „Слово о плъку Игоревомъ“. (З приводу статті В. Ржіги: Гармонія мови „Слова о полку Ігоревім“).

Серед пам'ятників старого письменства на першому місці треба поставити „Слово о полку Ігоревім“, що до цього часу притягає увагу не лише вчених дослідників.

До цього літературного пам'ятника підходили з різних боків, але гадається, що лише за останніх часів звернено потрібну увагу на допільне вивчення його.

Перше, що звертає увагу читача Слова — це його наче-б то над міру попсований зовнішній вигляд, що дав можливість років 15 назад авторові розвідки „Виблейско-агадический элемент въ слове о полку Игоревомъ“ зробити гіперболичний висновок, ніби од первісного тексту в Мусия-Пушкинському рукописові не залишилось живого місця: все було пізнішими редакторами попсоване.

Років майже десять пізніш приблизно до такого-ж висновку прийшов і галицький дослідник, що написав: „мусимо прийняти, що слово було написано у мові простонародній старо-українській; — на це вказує нам зовсім ясно саме Слово; — та що незнаний книжний — писака відповідно до свого знання підгонював (перероблював і переоначував) в Слові майже кожне словечко (підкреслення мое С. III.) і майже кожную граматичну форму свого оригіналу“ (Др. Іван Мандичевський. Слово о полку Ігореві. Літературна реконструкція. У Львові 1918. Сторінка 53).

Значно відрізняється більш поміркований погляд, що його можна подати за словами акад. М. С. Грушевського — знавця стародавньої історії України-Руси: „Я думаю, що Слово о полку Ігоревім спочатку співалось, так само як Боянові пісні, на віз котрих воно складалося... Але текст, який маємо, — явно перебитий прозаїчними місцями. Як їх толкувати? Чи вони з'явилися при записі різних варіантів пісні іншою людиною, котра не схотіла, чи не встигла привести до одностайної ритмічної системи таких місць — рубців, де сходились різні варіанти? Чи це, дійсно, наслідки калічення старого тексту різними дописками або парафразами?

... Я вказав ще одно можливе об'яснення — се, що при співі, а краще сказати репітації такої старої пісні ритм цієї репітації місцями умисно понижувався, і вона переходила в прозове, ледве акцентоване ритмом деклямоване. Порівнюючи Слово о полку Ігоревім з словом о законі і благодаті і з проповідями Кирила, бачимо виразні аналогії в їх ритмічній будові. Зазначені риторичним ритмом місця чергуються в них з місцями чисто прозовими, позбавленими всякого ритму, і можна думати, що

автори умисно не хочуть занадто екзальтувати читача такими ритмічними засобами — вони вживаються тільки від часу до часу, для піднесення настрою такими скаандованими тирадами. Слово о полку Ігоревім, очевидно, іде далеко даліше в напрямі ритмічної рецитації. Але хто зна, чи автор його теж не вважав потрібним чергувати місця з сильнішим і слабшим ритмом і відповідним музичним супроводом.

„В кожному разі в теперішнім тексті Слова таке чергування уступів ритмованих з неритмованими для мене безсумнівне, хоча багато місць можна і навіть треба толкувати пізнішими деформаціями первісного ритмічного тексту“. М. Грушевський. Історія Української літератури. Т. II. Частина першої книга друга. Київ — Львів, 1923. Стор. 197 — 198).

„Слово... в тій формі, як ми маємо, було мабуть продуктом не чисто індивідуальним, а в твором, до певної міри, Київської школи того часу. Це треба мати на увазі“ (там-же ст. 226).

Як значно розходяться наведені вище слова акад. М. С. Грушевського з словами д-ра Мандичевського, що прийшов до протилежного висновку, близького до до висновку згаданого вище Бараца, автора розвідки про біблійський елемент в Слові: „На протязі своєї роботи виявилось, що „Слово о полку Ігоревім“ зістало у своїй будові з умисно порване (підкреслення автора) на шматки, і зложене по доданню до нього у різних місцях численних уставок, по перекладуванню менших і ширших висловів і оборотів, по проробленню з них нісенітниць і більших та менших прогалин“ (д-р Мандичевський, цит. праця. Стор. 54).

Таким чином, припадає констатувати лиш те, що дослідники здебільшого недооцінювали текст Слова в розумінні роботи, покладеної пізнішими переписувачами.

Цікавим виятком в цьому відношенні з'являється робота Вячеслава Ржиги: „Гармонія мови“ „Слова о полку Ігоревім“, надрукована в четвертій книжці наукового двохмісячника українознавства „Україна“ за 1926 рік (сторінки 34 — 45).

Предметом, що на йому зупиняється дослідник, з'являється таке: „Розпочинаючи її (роботу), я виходив з такого розмежування основних фактів звучання пам'ятника: 1. Алітерація в її всіх видах та одмінах: під алітерацією розумію такі суголоси рядом поставлених слів, що не обумовлені їх синтаксичним чи етимологічним зв'язком; 2. суголоси синтаксичного характеру, цеб-то суголоси цілих речень по-між собою; 3. тавтологія, цеб-то суголос етимологічно споріднених слів“ (Україна, 1926 р. Книга 4. Ст. 24).

„Звичайна синтаксична рівнобіжність без повторення окремих слів — явище, яке теж досить часто спостерігається у „Слові“ (там-же ст. 30), каже В. Ржига, і подає, як зразок синтаксичної рівнобіжності (алітерації) таке місце:

Тогда врани не граахуть,
Галици помлѣкоша
Сороки не трыскоташа,
полозію ползоша только;
дятлове тектомъ путь къ рѣцѣ кажутъ,
Соловиі веселыми пѣсми свѣт повѣдають.
(там-же ст. 31).

Як відомо, в цьому місці „Слова“ є частина зіпсована, що її різнomanітно тлумачили дослідники пам'ятника:

І. Дубенський в примітці 54-ій каже так: „Полозію ползоша только. По — предлогъ; Лозію отъ именительного лозіе (собирабельное отъ слова лоза, см. Добров. Грам. ч. I. стр. 337) — дат. пад. ед. ч.; у лѣт. (И. Г. Р. II пр. 400): пришедь Києву и ста на болонѣ въ лозахъ (в лугу лозовомъ, въ лѣсу, состоящемъ изъ лозъ, преимущественно въ Малорусіи называемомъ лугом). Ползоша — 3-е лице множ. ч., прошедш. несоверш. изъявит. Грамматинъ относить глаголъ ползоша къ дятловъ; у него чтение: „сороки не трескоташа, полозію только ползоша дятлове, тектомъ путь къ рѣцѣ кажутъ“, ибо, прибавляетъ онъ, дятлы, а не сороки, бегаютъ по деревьямъ“ (Дубенский. „Слово“. Стр. 244 — 245).

Потебня А. це місце тлумачив так: „По лозію В. Милл. (Взгл. 245 — 246) предлагаєть чтение „полозы ползоша“, т.-е. или „полозы, змѣи, или полозы въ смѣлѣ птицы ползюки (sitta europaea), серб. пузавацъ (blauspecht)“. Не говоря уже о смѣлах, сомнительна въ авторѣ Сл. о пол. мелочность изображенія. Пестрый дятель еще можетъ броситься въ глаза, но маленького ползуна, какихъ действительно много въ лѣсахъ надъ Донцомъ, даже приматриваясь трудно замѣтить, а стукъ его легко можетъ быть приписанъ пестрому дятлу. Въ этомъ чтеніи нѣтъ нужды. По лозію

значить, конечно, не по лознику (кустарному), а по вѣткамъ деревьевъ: менѣе вѣроятнымъ кажется, что здѣсь рѣчь объ определенной порода деревьевъ, напр. о вербѣ, ивѣ" (А. Потебня. Слово о полку Игоревѣ. Текстъ и примѣчанія. Изд. 2-е. Харьковъ. 1914. Стр. 146).

Яке-ж значіння для нас може мати те, що в поданому вище уривкові є алітерація?

Відповідь на це запитання знаходимо в статті В. Ржіги: „методи вивчення гармонії Слова можуть бути корисними і для критика самого тексту, принаймні вони не раз допомагають нам розібратися у великій кількості пропонованих поправок і виділити те, що найбільше відповідає духові пам'ятника“ (там-же ст. 33).

„Загальне основне питання про тайну евфонії Слова, про те найважливіше, що з цієї безлічи атомів та кліточок утворює єдиний художній організм, — це питання лишається для нас таким же таємничим, як і раніш. До спроби розв'язання його можна підійти лише з одного боку, з боку художньої індивідуальності поета.

Різноманітні голоси птиць і звірів добре знайомі й зрозумілі авторові Слова. Він прислухається до говору галок, розуміє їх мову. Для нього солов'ї співають веселих пісень, що віщують світанок, дятелі своїм тектом показують шлях до ріки. Звуки тваринного світу наповнені таємничим значінням: вовки на громовицю виють по ярах, орли клетом на кості звірів кличуть... І від неживої природи, від землі, туч, моря й рік доносяться віщі голоси: земля то глухо гуде (тутнеть), то здригається від тривожного стукну (стукну земля, вшуме трава“). (Там-же ст. 32).

„У всесвітній літературі навряд чи знайдеться другий твір, в котрому перетворилося-б стільки звукових вражень. Автор Слова був, безперечно, високо обдарованою натурою. У виключності його хисту й треба шукати головного пояснення фактові евфонії, що її ми спостерігаємо в Слові. Багато елементів цієї евфонії виникають, звичайно, з поетичного задуму: такі, мабуть, окремі найбільш ясні випадки звукописних алітерацій. Але алітерація в цілому, самий спосіб прикладання синтаксичної рівнобіжності й сама суть евфонії Слова пояснюється лише одним — музичним інстинктом поета“ (там-же ст. 33).

Коли-ж цей інстинкт остільки розвинений, як це маємо в автора Слова, то навряд чи можна підходити до картин природи, що їх зустрічаємо в Слові, з таким прозовим поглядом, як за свого часу підійшов до тлумачення окремих місць поетичного твору серед інших дослідників і покійний А. Потебня, коли написав „маленького плазуна, що їх дійсно багато до лісах над р. Доном, навіть придивляючись, трудно запрямити“ (А. Потебня. Цитов. робота. Ст. 146).

Для поета, що для нього природа в цілому не є нежива істота, щоб побачити картину цілковитого спокою, коли ані що не виявляє присутності втікача Ігоря, самі неважливі й дрібні прикмети набувають величезної ваги і для цілості малюнку поет, не замислюючись, фіксує їх.

Таким чином, вивчення засобів поетичної творчості автора Слова мусить дати можливість виправити в данім разі наше суперечне місце й вказує, що читати текст треба так:

„А не сорокы втрескоташа. На слѣду Игоревѣ ѣздить Гзакъ съ Кончакомъ. Тогда врани не граахуть, галици помѣшкоша, сорокы не трескоташа, полозіе ползаша только, дятлове тектом путь къ рѣцѣ кажутъ, соловіи веселыми пѣсьми свѣт повѣдають“.

(За розбивкою Д.-ра Мандичевського Слова на вірші, це будуть вірші 613—623).

Для характеристики спостережень над життям природи дозволю собі нагадати уривок з оповідання В. Г. Короленка: „В ночь под светлый праздник“:

„Шумит тайга... Свищет свободная птица, ручей говорливо и буйно летит по каменистым оврагам, и таежные сыщицы — стая болтливых сорок — носится над теми местами, где, невидимый в чаще, проходит тайгой бродяга. (Сибирские бродяги рассказывают, что в глухой тайге сороки стаями провожают пробирающегося в чаще человека. В те времена, когда охота на „горбачей“ разрешалась законом, буряты охотники выслеживали бродяг по громким крикам сорочьей стаи“).

З цього видно, як вивчення засобів поетичної творчості, використаних в Слові, відкриває нові перспективи в розумінні пам'ятника й можливо, доведе, що пам'ятника цього не так то вже й „розірвано на окремі шматки“, як це здавалося декому з дослідників.

Не треба лише в Слові шукати того, чого в ньому не може бути: „Розмірність і одноманітність епічної повісті йому цілком чужа, він (Слово) має наскрізь характер імпресіоністичний. Не зважаючи на інші спільні прикмети своєї доби, свого

соціального ладу і своєї культури, які ставлять його в однім ряді з „воїнськими повістями“, перекладеними і свійськими, з такими епічними творами, як сучасна „Пісня про Роланда“ — твір, який признано за найближчий йому по духу і це правда — поетичний характер Слова зовсім від них відмінний.

Деталичний і самозрозумілий стиль примітивного епічного оповідання, спокійний і ясний, як глибока повноводна ріка, зовсім далекий від цього рвучкого химерного потоку гадок і почувань. Слово все виткане з хвилевої сугестії, різних коротких, блискучих ударів, як пробіски молнії в старім описі Листвинської битви, що ледве дають глядачеві — слухачеві розглянутись в ситуації“ (М. Грушевський. Цитов. праця. Ст. 202).

„При всій наївності вислову нової, ще мало виробленої літературної мови, воно (Слово) вдаряє не стільки безпосередньою варварською геніяльністю експресії, як високою витонченістю свого артизму. Дивно подумати, що це пише людина в які два століття по християнізації, появі школи і письменства, в таких некультурних обставинах, під вічним натиском степової орди. Зрозуміти це явище зможемо тільки, зміркувавши, що ця нова культура будувалась на фундаментах старого, вирафінованого візантійського письменства, котрому високо талановитим людям відразу вдавалося стати на плечі... І з цєю подвійною мірою — як твір літератури нашої — нової, варварської, і zarazом як український відвіт просторі візантійської культури, що переживала не знати котре своє відмоложення через приплив отакої варварської крові — як наша в данім разі, мусимо оцінювати цей твір — ще не оцінений знові літературою світовою. Відповідно переложена й інтерпретована ця пам'ятка буде далеко ближшою й інтереснішою для сучасної людини, ніж твори античного, чи старо-індійського, старо-іранського, чи навіть західного середньовічного епосу. Вона дуже модерна, в кращім розумінні слова, своїм стилем і манерою.“ (М. Грушевський. Там - же. Ст. 203).

Отже невеличка розмірами стаття В. Ржіги дуже важлива вже тим, що нею мусить розпочатися вивчення Слова про похід Ігора з того боку, що з його пам'ятник цей майже зовсім ще не вивчений. А вивчення таке покладе край безпідставним міркуванням, що їх час од часу можна побачити навіть і майже за наших часів.

Д-р Мандичевський, вивчаючи Слово, прийшов, наприклад, до таких висновків: „Слово є отже собі така простонародня, сказавбим бунтарська пісня. Тут співець свідомо сьпіває проти князям у живій простонародній мові, даючи сим робом вислов тим гадкам, які почував тоді простий нарід“...

С. Шевченко

Анатоль Франс. Повстання анголів. (La revolte des anges) З французької переклав Євг. Касяненко. Видання друге переглянуте. ДВУ, 1926

Цей роман А. Франса цікавий тим, що тут поза всіма негачіями великого скептика проглядає деякий позитивний ідеал.

Отже „Повстання анголів“ є дуже придатний твір до того, щоб виробити походження і сучасний зміст Франсового скептицизму. Скептицизм, загалом кажучи, примушує до подвійного способу розглядування предметів. Є з нього така ідеологія, що подвійно оцінює речі та явища. Спрощуючи тематику не дуже складних сюжетно Франсових романів до основної схеми, ми обов'язково побачимо там три мотиви: побут бібліофіла з його оточенням, фривольні в старофранцузькому дусі пригоди і суто соціальні б. м. утопічні міркування. Вкладаючи до першого мотиву своє суб'єктивне замишування культурною спадщиною Франції і великі спеціальні знання, А. Франс справляє вражіння великого читача, з особливою порою письменників-читачів, що ніби-то світяться лише відбитим світлом: принаймні є такі характеристики його своєрідного таланту.

Але поруч із тим - таки замишуванням завжди, а в „Повстанні анголів“ особливо, читаємо знамениті іронічні характеристики героїв і побутового оточення, збудовані зовсім уже не на книжковому матеріалі. Характеристика французької буржуазії в „Повстанні анголів“ з її ласкавою іронією повторюється і з прикрим обуренням розгортається в характеристиці раю з буржуа-ялдабафом на чолі.

Ані обурення, ні іронія не заважають Франсові чергувати педантичні промови улюблених його бібліофілів (М - ч Сар'ет на землі та ангол — Аркадій з неба) з яскравими і ніяк уже не педантичними малюнками „пи“. Анатоль Франс більш як півсерйозно додержується того погляду, що „Французи завжди були найгалантішнішими коханцями в світі і було б дуже прикро, коли б вони втратили цю свою знамениту властивість“ (ст. 53). Малюючи ту буржуазну жінку, що її „формував, очевидно, геній

полу, і жадний інший геній не втручався в його роботу", Франс уміє замилюватися її красою і надто галантно виявити півбожу, півзвірячу порожнечу цієї героїні.

І поруч із естетичною Жільбертою, малюється її відбитку-карикатуру Зефірину, яку зраджує 70-річний коханець і яка вмирає, побачивши агодом того коханця мертвого. Стиль життя буржуазної жінки, відбитий у долішній верстві суспільства, викликає естетичне глузування та й етичне милування рівночасно..

Малюючи постаті анголів-повстанців, А. Франс надає їм риси старих російських революціонерів. Його князь Істар трохи нагадує зовнішнім виглядом Бакунина. Проте головний з них герой, Аркадій, являє себе справжнім французом. Постаті небесних революціонерів розроблені в традиційний Франсові подвійний спосіб: вони і карикатурні трохи, і зворушливі. Аркадій бере участь в ідилічному адюльтері з підохоронним йому Морисом та згаданою вже коханкою Морисовою, Жільбертою. Загальні збори анголів, як і в людей, „бувають теж безладні й заплутані“ (269 ст.). Важко розібрати й їхню революційну ідеологію. Викривається вона в останньому розділі, де розповідається сон сатани. Цілком несподівано сатана виявляє себе толстовцем і каже, що саме в собі, в собі самих, нам слід заатакувати і знищити ялдабаофа.

„Війна родить війну, а перемога поразку“ каже прокинувшись великий архангол, страшенно перелякавшись того, що він сам не буде кращий за Бога, подолавши його. „Переможений Бог стане Сатаною, Сатана переможець — Богом. Хай же доля порятує мене од такого лютого лиха“.

Отже в кінці А. Франс доходить, саме через своє подвійне і надто об'єктивне відношення до соціальних явищ, такої облудно-идилічної ідеології непротилежності.

В освітленні цієї ідеології весь роман справляє враження ідилічного твору і примушує згадувати твердження великого попередника Франсового, Вольтера, про те, що наш світ є найкращий з усіх світів. Різниця між попередником та наступником саме в тім, що перший глузує з свого твердження, а останній ставиться до нього (твердження) вже серйозно. У Вольтера світова ідилія являє об'єктивний висновок, якому суперечать усі пригоди героїв, а у Франса ідилічність виникає, як суб'єктивне враження від дійсності. Але дуже можливо, що обидва учителі не так уже й помиляються, і що всесвіт зовсім не такий вже й поганий, як іноді здається.

Переклад зроблено доброю мовою. Видано книжку дуже пристойно, хоча ціна й не дуже дешева.

М. Доленго

М. Драй-Хмара. Проростень. 1919 — 1926. Вид. во „Слово“. Стор. 49. Ціна 75 коп.

Вживаючи теперішньої термінології, М. Драй-Хмару, очевидно, взяти можна за „неокласика“. За це промовляє, сількісь, і самий розмір книжки: через п'ять років — тридцять з чимсь віршів. І це саме тоді, як інші за п'ять років примудряються видати повне зібрання своїх творів і віршами, і прозою! Автор „Проростені“, очевидно, ставить собі інші вимоги, можливо, аж надто суворі: на його думку, подати можна на суд читачам лише підсумки своєї творчої роботи. Певної формальної досконалості він дійшов: надаремне він ретельно вчився її і у Рильського, і у Філіповича, і у російських поетів. Та науки своєї він ще не скінчив і між поетом і дійсністю стоять іще тіні прочитаних ним книжок, і раз-у-раз устами автора „Проростені“ говорять чужі голоси. От приміром, голос Блока:

Доки ти манитимеш з надземних,
зачарованих тобою берегів?
Я не хочу потороч таємних
і важких, морочних снів.
Поведи мене в простори сніговії,
де метелиця розгониста гуля,
і смерком дрімає й леденіє
під пухнатими заметами рілля.

А от голос Гумілова, або іншого кого з російських акмеїстів Гумілівської школи:

Люблю слова ще повнозвонні,
як мед пахучі та п'яні.
Слова, що в глибині бездонній
пролежали глухі віки.

А ось голос із хору російських або українських символістів початку віку:

Мить — як безвік. Безгоміння.
Ось прислухайсь, не диши...
Чуєш радісне квіління
несамотної душі?

Шкода, що перший цитований уривок взято з віршу, датованого 1924 роком, а не 1919-им: це доводить, що шлях поета нерівний, що його хитання між символизмом і акмеїзмом, між акмеїзмом і експресіонізмом (у збірці є вірші, близькі і до експресіонізму, прим. „Завірюха“) ще не скінчилися. М. Драй-Хмара іще тільки вияснює свою поетичну фізіономію; про будь-яку єдність вислову сказати ще тяжко. Немов-би визнаючи свою „літературність“, запобігаючи можливих дорікань, що йому бракує яскравої своєрідності, поет сам говорить про свою долю, що вона — „бути луною, будити луну“. Основні джерела його надхнення — це природа і революція. Споглядання становить характерну рису творчості поета: „я світ увесь сприймаю оком...“, „дивлюся й слухаю, не переслухаю ніколи...“, „не треба дум, вагань не треба...“, „ось прислухайсь, не диши...“. Творять своє коло зима і літо, весна і осінь, радісним, несамопитим весняним вітрам ідуть на зміну дні гарячого безвітряного літа — поет образами віддає то настрої, надхнуті переживаннями цих одвічних перемін, то просто зовнішні риси того чи іншого пейзажу. Іноді вдається йому простий і яскравий малюнок — прим., у вірші „Ой колом сонце догори!“ (36 — 37); іноді поспіль свіжого і простого образу виринуть враз несподівані „вишуки“ — часто підказані сусідньою римою: „моя душа — безводна Гобі“, „серця глетчер“ — або „орифлами“ — цілком непотрібні нікому, окріч „брами“ і „нами“ — орифлами в тріолеті (sic!), написаному, очевидно, на перше травня:

Горять священні орифлами
революційної весни.
Ми ждем і вірим коло брами.
Горять священні орифлами,
і сонце в грудях і над нами,
і сонцем завітчались сні.
Горять священні орифлами
революційної весни.

Поміж віршів, що тематичний мають зв'язок з революцією, цей першотравневий тріолет, на нашу думку, найбільш невдалий. Далеко виразніший від його і „Я полюбив тебе на п'яту — голодну весну: всю до дна“, і „Під блакиттю весняною — сушить березень поля“, що стоїть першим у збірці віршів. Окріч цих поезій, у книзі затямлюються вірші, присвячені пам'яті Єсєніна (Єсєніна — до „кабацько-хуліганського“ періоду), і чудесний переклад „Кримських цикад“ Махара. Останні роки позначають вірші іншого гатунку проти більшої частини збірки: поета вабити починають міські мотиви і теми („Сліпа“ 1925, „Завірюха“ 1926): очевидно, в творчості його якийсь одбувається перелом — і наступна книга його віршів, на яку, сподіваємось, не доведеться так довго ждати, як на першу, не буде вже книга пасивно-споглядальних дум і настроїв. За це промовляє і прикінцевий вірш книги:

Блискучий сніг, колючий вітер,
думки — натягнуті дроти.
Шляхів нема, немов хто витер,
а треба йти!

Так, треба простувати наперед — од чужих слів — до своїх, од „безгоміння“ до многоголосого гомону людського життя наших днів. А шляхи — їх треба торувати енергійно і різко, „бережучи добре із старого устава“ — і водночас утворюючи устав новий.

О. Б.

Юрій Смолич. Останній Ейджевуд. Роман. Книгоспівка 1926. 208 стор.

Два роки минуло з того часу, як тов. Бухарин, перечитавши рукопис „Мес Менда“, голосно заявив про нагальну потребу „радянського Пінкертон“. Читаць по-трібує сюжетної, авантурної прози і, замість жити його виробами буржуазного

Заходу, треба було - б дати йому й щось своє, близьке і певне з ідеологічного боку. На жаль, спроби „радянського Пінкертона“ не дали скільки-небудь яскравих досягнень. Вже „Мес-Мендові“ закидали розтягненість, незлаженість окремих епізодів; другий роман того ж таки автора, „Лори Лен“, дивував якоюсь надзвичайною безладністю, — він був просто погано зроблений. Не приніс нічого нового й роман В. Шкловського та В. Іванова „Іпріт“: його зовсім не читали. Цікавий спочатку „Гиперболойд інженера Гарина“ О. Толстого закінчився мляво та непомітно... На Україні спроби „радянського Пінкертона“ обмежуються цікавими, гарно зробленими, але надто вже рафінованими, призначеними для читача-інтелігента, „Пригодами Віпеліуса“. Нарешті, до таких спроб треба віднести й роман Ю. Смолича „Останній Ейджевуд“.

Не можна, на жаль, сказати, щоб книжка Ю. Смолича задовольнила вимоги читача, потребу в сюжетній прозі. Читаючи цей роман, весь час пригадуєш інші, раніш прочитані речі: здається, що „Останнього Ейджевуда“ написано класичним методом складання старих кандидатських дисертацій — на підставі десяти перечитаних книжок написати одинадцять. Автор роману добре володіє пером, він знає, як „зав'язувати й розв'язувати кінці“, за висловом В. Шкловського, він цілком письменно будуватиме свій роман, майже не допускаючи зайвих і непотрібних епізодів. І проте наврайд чи можна вважати роман Ю. Смолича за дійсно художній твір, — поза суто читальними враженнями, поза вмільм будуванням твору, поза деякими формальними та стилістичними визерунками в романі цьому немає якоїсь „ізомірки“, немає „чогось“, що робить художній твір дійсно художнім.

Може статися, що коли автор продовжуватиме свою художню роботу, він „виписеться“, знайде свої власні формальні засоби: „Останній Ейджевуд“ ще не дає змоги говорити про якісь художні досягнення Ю. Смолича.

І. А.

Петро Панч. Бог богів. Військова бібліотека „На варті“. Красне письменство. ДВУ. Військовий сектор. 1926. 38 + 2 стор. ціна 30 коп.

В книжечці два оповідання: 1) „Бог богів“, 2) „Загублена шапка“, обидва з військового побуту. „Бог богів“ друкується вперше. В ньому переказано може й правдивий та якийсь неймовірний анекдот із додержанням усіх належних побутових подробиць. Оповідання позбавлено романтизму. П. Панч малює колективні настрої. От — паничний страх був міцніший за мідну палицю старшини і, як магнетом, притягував... до землі, а от перемога над жахом — вирвавшись із пазурів паралізуючого волю страху, рота могла тепер бігти, аж доки не звалить її втома“.

На тлі великого і надто мінливого напруження фронтового життя і цілком природно саме за час відпочинку можуть виникнути хворобливі реактивні настрої. „Минич... у своєму химерному чересі з вишитими словами — Бог богів, Цар царів. Господь господствующих — почав справляти небажаний вплив на розбещених червоноармійців... серед червоноармійців ніби почався якийсь психоз“. Історія з химерним чересом і цікава є саме згаданими описами пасивних масових настроїв та не завжди вдалою боротьбою з ними активних індивідуальних намірів. Вона не дуже красно ще висовує важливу художню проблему.

Друге оповідання виконано кращіше, але воно нічого особливо цікавого не являє собою. Сопіальна тема „Загубленої шапки“ це хатні спокуси червоноармійцеві. Василь загубив доручені йому документи, бо з горя напився п'яний самогону, дізнавшись про зраду коханої дівчини.

Сюди випадково заплутався учитель Фай, надавши історії зовсім трагікомічного характеру. Як для комекладу книжка добра.

М. Д.

За М. Коцюбинським. Блудні вогні (Fata Morgana). Сільські картини на 5 розділів. З повісті „Fata Morgana“ переробив для сцени Кость Кошевецький Харків. „Рух“. 1926. Стор. 104. Тир. 6000.

Один із найкращих утворів української прози, що незрівнянно відбив українське село за часів революційних рухів 1902 — 1905 р.р., „Fata Morgana“ має в собі безперечні елементи драматичного твору. Насичено цю повість динамікою революційної маси, прояви її зростають і дужчають із ходом революції, сягаючи своїх верхів у післяжовтневі дні, щоб швидко обірватись і завмерти під тиском урядових репресій. Не відходив тут, як відомо автор від самих історичних подій: поволі зростала

революційність селянства, швидко було її приборкано, і тільки довго тяглася остаточно ліквідація решток бунтарських настроїв. Але цей процес дужання реакції і здичавіння села мала відтворити третя, ненаписана частина повісті Коцюбинського.

Отже в цій і полягали певні труднощі для драматурга-інсценізатора: багато матеріалу знаходить він у автора для змалювання першої потрібної кожному драматичному творі частини — наростання дії і мало для останньої, може де-чим і відповідальнішої — спаду дії. І не знайшов би інсценізатор матеріалу для цих останніх актів інсценізації навіть і тоді, коли б Коцюбинський написав був і третю частину своєї повісті; повільна ліквідація революційного руху не дала б потрібних драматичному творі моментів. Отже, інсценізуючи „Fata Morgana“ і не виходячи поза рамки наявного в ній матеріалу, інсценізатор мусів де-чим виправити ту лінію боротьби, що дає нам повість, обчислена на читача, а не на глядача. Деякі риси, що невиразно виступали в Коцюбинського, треба було підкреслити; і не було, здається, тут іншого шляху, як провести яскравіше через усю лінію боротьбу поміж свідомими ватажками села Марком і Прокопом та темними анархічними елементами з Хомою і Андрієм на чолі, що вбирали в себе всі власницькі, найбуржуазніші риси селянської психології, хоча й були персонально набуванням панської спадщини захоплені. Скерувавши дію в п'єсі на таку боротьбу, інсценізатор дав би читкішу драматургічну лінію і не погіршив би її проти суті історичної правди; залежала ж бо, як це добре відомо, поразка революції 1905 року значною мірою від неорганізованості революційних сил села. Звичайно, такий аспект потребував загострення тих протиріччів поміж окремими типами села, що їх м'якими фарбами подає Коцюбинський; треба було провести цю одмінність психологій через усю п'єсу, особливо підсиливши їх в сцені відбирання економії, коли анархічна частина села, незадоволена організованим переходом поміщицького маєтку до спільного селянського відання, підбурювана Хомою та Андрієм, кинулася мусіла на руйнування панського дому та гуральні. І коли б інсценізатор відійшов тут де-чим від автора, то було б це цілком слушне: якщо зберігати все, що дає автор епічного твору, то й не дати годі драми, яка керується тільки її властивими законами. Але на жаль К. Кошевецький не зробив цього і позбавив цим свою переробку тої динаміки, що відчувати її дає нам навіть епічна „Fata Morgana“.

Не обмежувалися цим труднощі, що перед інсценізатором стояли. Змальовує Коцюбинський своїх героїв нечисленними, проте яскравими рисами — відома його імпресіоністська манера. А в тім не весь звичайно матеріал повісті можна було в репліки дієвих осіб укласти; не кажучи вже про те, що загалом інсценізація потребувала зменшення розмовного навіть матеріалу, авторські слова повісті треба було б використати в інший спосіб; хоча б частину їх можна було перенести в ремарки інсценізації, де правили б вони за вихідні пункти для роботи режисера та акторів. Проте К. Кошевецький робить іноді інакше. Отже й говорить у нього проста, „чорна, як земля Маланка“; „котяться низом ниви, стеляться горбами...“ (стор. 31; порівн. в Коцюбинського, „Твори“, за ред. С. Єфремова. III, 106); або закінчує всю п'єсу словами: „Співає земля, тужать ниви...“; все це цілковито не личить їй в повісті і — ще більше — на сцені. А в тім не можна авторові закинути, щоб нехтував він ремарками; бо й більше, іноді зловживає він їми. Так цілком не до речі вставляє він сцену, коли має проходити овеча отара, що „заливає весь кін“ (стор. 34); не кажучи навіть про те, оскільки можна відтворити цей момент у театрі, не дає він нічого глядачеві, не підказує бо вона йому жодних настроїв.

Чимало інших ще можна було б поробити зауважень. Не витко подано в „Блудних вогнях“ експозицію в першій дії, не змальовує він тут виразно несвідомість Андрієву, що має далі під впливом особистого нещастя змінитися на революційний запал. В інсценізатора, зазнавши Андрій на фабриці каліцтва, починає одразу ж ремствувати проти панів (50 — 51), хоча й відмовлено йому в якійсь іншій посаді значно пізніше (66); і це тоді, коли так чудово висвітлено в повісті постать Андрія, який усвідомлює собі стан робітника, тільки остаточно зневірившись у панській ласці. Далі погіршив — і без усякої на це потреби — К. Кошевецький і що до чудового образу Гарійки. Тим то й гарна вона в Коцюбинського, що малою він її називає економічними рисами: не виведено її на перший план, посідають його Хома, Андрій, Маланка, Гуца; а в тім увесь час вона привертає до себе увагу читача. К. Кошевецький намагається випнути її трохи наперед, ставить, так би мовити, на шлях до героїні; отже й робить художню помилку, вкладаючи їй в уста трохи штучну навіть і в повісті розмову з курами (стор. 16—17; Коцюб. III, 75—76); зовсім уже не личить цим словам правити за монолог. Далі автор перероблює уривчасті спогади Гарійчині про Марка всуміш із мріями її про нього на сцену читання листа од нього (стор. 25).

пор. III, 101). І цілком уже викривляє автор як постать Гафійки, так і весь стиль автора, коли обертає раптове захворювання, невмотивоване і в повісті (III, 84) в трагичну для мелодрами неприємність (стор. 20).

Далі зайвою є в інсценівці сцена, коли Андрій жорстоко б'є Маланку (стор. 15); не зумовлено тут розбіжність їх інтересів та психологій так виразно, як це зроблено в повісті: де обмежується між іншим автор про цю бійку коротенькою но згадкою (III, 88). І ще можна закинути, що цілком уже надаремне підсолоджено в „Блудних вогнях“ характеристичну в Коцюбанського постать середнячки Ковалихи, що з нею цілком природньо свариться бідлашна Маланка.

Невиразно проходять в п'єсі і деякі найвідповідальніші може в загальній будові її моменти. У сцені читання на зборні незрозумілого царського маніфесту слабо підкреслено незадоволення з нього селянства через замовчування в ньому питання про землю. Тому й не підготовлено сцену революційного виступу Марка Гупі (сцена належить К. Кошевецькому). А далі після такого напруження повертає автор дію назад: у паньскім будинку становий радить дідичам як найшвидше тікати (стор. 63 і далі), коли раніше вже сповіщено було про те, що залишили вони свою оселю (стор. 62); такий прийом гальмує дію.

Безперечною іще хвилю є невиразність діалогу; бракує бо йому іноді потрібного напруження, не знаходять репліки природньої відповіді (стор. 72: невідомо, чи пристають селяни на пропозицію Марка зробити в паньскім будинку народній університет; стор. 94 — розмова Маланки з Ковалихою).

Отже й довелося нам чимало вже огріхів у цій п'єсі зазначити. Впливають вони як із властивих самій проблемі інсценізації епічного твору труднощів, так із помітної в роботі епішності, що така характерна для всіх принагідних робіт. А матеріял „Fata Morgana“ вартий того, щоб інсценізатор згадав за нього не тільки в зв'язку з ювілейною датою.

П. Рупін

К. Карий. Селькорія. П'єса на 3 дії. ДВУ. 1926 р. Стор. 62. Ціна 30 коп.

В п'єсі висвітлено один невеличкий клаптичок сучасного селянського побуту. Ми бачимо, як голова й секретар сільради спільно з місцевими куркулями весь час намагаються здихатися небезпечного ворога — сількора Гната, що своїм дописом до газети викрив їхні шахрайства з розподілом громадської землі. З цією метою вони за всяку ціну силкуються зарікувати й матеріальними утисками схилити на свій бік яко-мога більше „канесів“ — членів Комітету неможливих селян — однодумців Гнатових.

Далі боротьба набуває широких розмірів, Гнат організовує навколо себе групу „Канесів“, щоб заорендувати від райвиконкому млина місцевого куркуля Орчика, що з нього той увесь час користався, а потім гадає реорганізувати кооперацію, витуривши з правління усіх глитаїв, закласти комуну і всім цим поліпшити життя неможливицьке. Після організаційних зборів він приходить до сільради засідчити підписами та печаткою протоколи, щоб потім подати їх до району. Секретар, звичайно, відмовляється, зволікає справу і тим часом погрожує голові КНС Коникові тим, що в нього знайдено під час трусу пляшку самогону і що справу він, мовляв, передасть слідчому. Крім того він сіє між „канесами“ розладдя й ворожнечу, нарешті умовив одного члена зректися Гнатової групи, а самого Гната хоче примусити написати до газети спростовання на свого допису, і коли той не згоджується — б'є його в обличчя й вигоняє з канцелярії.

Потім голова й секретар сільради після наради з куркулями інкримінують Гнатові крадіжку важливих паперів. Міліціонер також на їхньому боці, — він навмисне підкинутий папери знаходить у копанці за Гнатовим городом і тут же складає протокола. Після цього огидна сцена — куркулі п'ячать з „начальством“, торгуються за Орчикову дочку, їхньою мовою — „сватають“. Вони певні, що знищать сількора і святкують перемогу. Але це була передчасна радість, бо слідчий заарештував не Гната, а куркуля Орчика. Тоді секретар із куркулями разом постановили собі — забити клятого „писателя“, а решту — розпудити, як рудих мишей.

У третій дії найбільше напруження: убога Гнатова мати скаржиться на своє злиденне життя; прихильники Гнатові вагаються, більшість зрікається боротьби з куркулями, а решта не знає що робити; вороги наступають дуже активно й нахабно, вони кидають у вікна каміння, усіх залякують і, нарешті, смертельно ранять Гната в спину, коли той ішов вночі до міста з паперами. Гнат умирає, але своєю смертю об'єднує решту „канесів“, які завзято й далі провадять боротьбу. Приміром, голова

КНС забирає в небіжчика папери й відразу ж з бадьорим викликом простує до міста, до „редактора“.

Оце такий сюжет п'єси. Отже хто читав брошуру А. Арановського — „Дымовка“ і взагалі стежив за періодичною пресою, або знайомий з фільмом ВУФКУ — „Сількор Малиновський“, той побачить, що й п'єса молодого драматурга К. Карого — „Сількорія“ з того самого джерела, що факти, висвітлені в ній, не вигадані, не надумані факти, а взяті просто з нашого, недавнього, сумного минулого, яке рівнож можна назвати й сучасним, бо ще й тепер чорні антирадянські сили заради своїх злочинних вигод намагаються осліпити Радянську владу, тоб то скрізь і завжди тероризують і часто вбивають молодих борців на культурному полі, борців за нове життя, за новий побут.

Перед глядачами проходить коротке, повне запеклої боротьби, життя одного з таких борців, а саме — сількора Григорія Малиновського. Це ясно видно і зрозуміло, не зважаючи навіть на те, що автор назвав його і решту персонажів іншими іменами, розгорнув трохи инакше події і додав деякі романичні ухили, приміром, кохання Гната до Одарки, наймички куркуля Микити Заможного.

Вся ця спена трохи хвибує і дуже відгонить старою побутовщиною. А загалом ціла п'єса — ідеологічно і з театрального боку — бездоганна: діалог — кований, мова — соковита, сюжет розгортається дуже вдало й динамічно. Можна з певністю сказати, що вона буде дуже корисна для села, бо аматорські драмгуртки сільбудів і хат-читалень давно вже чекають на такі п'єси.

Видано п'єсу пристойно. Ціна для села велика.

В. Арфолом

Матвієнко. Оленка. Дитяча п'єса на 3 дії. ДВУ. 1926. Ц. 20 коп.

Питання про те, якої дітям треба книжки, очевидно ще не розв'язане, та й розв'язане скоро не буде. В свій час до революції панувало три основних типи дитячої книжки: а) казки, б) популярно-науковий роман (Майн-Рид) і 3) сантиментально-ідеалістичні оповідання для дітей буржуазії. Із казок особливим поспіхом користувались сюжет „Коцька-Горбунка“ і бідної сирітки з мачухою. Перший фантастичний сюжет був зметений новими педагогічними течіями, сантиментально-ідеалістичне оповідання з буржуазним змістом відпало само собою. Що ж до сюжету „Сирітка — мачуха“, то слід сказати, що він тільки трішки відминився і набрав більш конкретних форм. Мачуха вже стала не мачухою взагалі, а злюкою-куркулихою; сирітка-ж залишилась така сама, як і була до цього часу, хіба з тієї різницею, що вихід для неї знайшовся не в царстві фантастики, а в дитячому будинкові. При чому слід зауважити, що не дивлячись на всі змагання, як практиків, так і теоретиків дитячої книжки, остання ще не позбулась солодкого романтизму властивого буржуазній книжці для дітей.

П'єска, що ми рецензуємо, являється саме таким еклектичним типом, хоча в ній елементи старого значно переважають ту сучасну установку, що її намагався дати автор. Сюжет її: „Сирітка-мачуха“ причому мачуха, як і в казці, являється активною силою, в протилежність безвольній, слабохарактерній, пасивній силі — сирітці. Вся ініціатива в руках мачухи, як і в казці. І як і в казці, цій силі протиставляється не міцна, активна індивідуальна сила сирітки, а щось стороннє, що раніш було добрим чарівником богом, а тепер учителькою, дитячим будинком то-що.

Через це в п'єсках, подібних до п'єсок т. Матвієнко, фактично фігурує одна сила — мачуха. Другий же чинник театральної дії якимось розпоршується, абстрагується, робиться умовним і через те мало ефективним. Це зле, як з театального, так і з педагогічного боку. Глядач дорослий, а тим паче дитина взагалі любить силу, особливо ж коли вона йому симпатична, коли він співчуває їй. Такому героєві аплодують, вітають його, стежать за ним, за його вчинками і разом з ним змагаються з його ворогами. Зрозуміло, що Оленка, обмальована за традицією пасивних казкових сиріток, наряд чи викличе такий інтерес до себе: ні як виховний чинник, ні як театральна особа вона не цікава в сучасному розумінні цього слова. Завдання нашого мистецтва організувати сильну, здорову психіку, а для цього треба рішуче порвати з ідеалізацією сантиментальної пасивності.

Що ж до п'єски, то взагалі вона збудована не погано. Багато руху, жвавости в перших двох діях. Але в останній дії, де Оленку, як таку, заступає зовнішня добра сила, п'єса поступово сходить на схему, на плакат і закінчується вже зовсім шаблотною. Добра сила, без всякої активної участі героїні, остаточно перемагає і завіса закривається під декламацію франкового віршу „Обриваються звільна всі пута“...

І. Сенченко

Письма Ф. М. Достоевского к жене. (Центрархив). Предисловие и примечание Н. Ф. Бельчикова. Общая редакция В. Ф. Переверзева. Госиздат. 1926 — стор. XIV + 366 + 7 нумер. аркушів зі знімками листів. Ціна 4 крб.

Століття з дня народження й сорокліття з дня смерті Достоевського, що завершилися року 1921-го, викликали нове й велике збільшення інтересу до його особи й творчості, наслідком чого була публікація значної кількості так історично-літературних розвідок про письменника, як і нових біографічних та інших матеріалів про нього (спогади, листи, невидані рукописи тощо). До досить довгої серії видань останнього типу, що йдуть з 1921-го року¹⁾, належать і надруковані цього року „Письма Ф. М. Достоевского к жене“ (з особистого архіву письменника), що ще з листопаду 1921-го року переховувались у Центрархіві РСФСР.

Загальна кількість листів — 162, причому вони охоплюють увесь 14-річний період приязного подружнього життя Достоевських (грудень 1866 р. — серпень 1880 р.; три перші листи написані ще до одруження Д-го).

„Ты меня видишь обыкновенно, Аня, угрюмым, пасмурным и капризным; — писал Д. дружині в травні 1867 року, — это только снаружи; таков я всегда был, надломленный и испорченный судьбой; внутри же другое, поверь, поверь!“ (с. 10 — 11).

Опубліковані нині листи — що, звичайно, зовсім не призначалися автором до друку і були писані в найрізноманітніших обставинах і настроях — як — раз не тільки показують нам Д-го „снаружи“, але й дозволяють зазирнути в середину його надзвичайно складної, хворобливо-вразливої й напруженої особи. Тут Д. вимальовується перед нами у увесь свій зріст, як жива людина, зо всіма людськими хитами та рисами геніальності.

Більша частина листів малює Д-го в його родинному житті й повсякденних життєвих турботах, — як чудового сім'янина, ніжного чоловіка та дбайливого батька.

В них виявляється між иншим така глибоко інтимна подорожня родинного життя Достоевських, як пристрасна закоханість письменника у свою дружину, що найшла собі яскравий, оголений вираз у цілій низці листів (в одному з них Д. сам пише, що „договорился до чортиков“, — с. 260). Мимоволі дивуєшся, що А. Гр. Достоевська, викреслюючи окремі слова й цілі речення в листах свого дружини, залишила все ж таки досить багато таких виразів і місць, про які він писав: „надеюсь, что письмо это никому не покажешь“ (с. 112), „ведь, это письмо никто не прочтет, и ты никому не покажешь“ (с. 209). А безжалостный редактор ще повідомляє нас, що „где удалось прочесть, текст зачеркнутых мест восстановлен и дан в первоначальном виде“ (с. 311)...

Так само виразно виступає в листах любов Д-го до дітей, надзвичайно ніжне та турботне відношення до них. „За деток и за судьбу их трепещу“, пише він в однім листі (серп. 1879 р. — с. 270), а в другім: „Бедные, не могу я их видеть и слышать, поневоле снятся мне во сне“ (1873 р. — с. 88), при чому самі сни про дітей приймають у нього іноді форму кошмарів (див. с. 83 — 84).

Взагалі — постійна тривога за дружину та дітей, страх будь-якого нещастя з ними заповнюють значну більшість листів Д-го; тут треба ще зазначити його віру в „вещные сны“ і, як він висловлювався, в „второе зрение“ (с. 84).

Усі зазначені тут риси особливо яскраво виступають у листах з Емсеу, де Д. лічився в 1874 — 76 і 1879 р.р. і де він — надовго розлучений з родиною — особливо гостро почував і переживав як найтяжчу муку самотності: „тоска моя такая, что и не опишешь“ (лист від 16/VIII 1879 р.).

Порівнюючи невеличка серія листів з-за кордону 1867 — 68, 1870 — 71 р.р. говорить головним чином про Д-го, як про „страстного игрока“ (його власні слова, — с. 41). Писані підчас надзвичайного заворушення, безпосередньо після шалених проґрашів, коли Д. „спускав“ усе — до копійки, вони являють якийсь хаос думок та та почувань і роблять важке вражіння. Нема чого й казати про те значіння, яке ці листи мають для аналізу деяких образів та сцен таких романів Д-го, як „Игрок“, „Подросток“. Між иншим листи ще раз стверджують, що Д-го до рулетки тягла не тільки сліпа „пристрасть“, але й певна „ідея“ — за допомогою щастя, виграти уникнути тієї матеріальної незабезпеченості, що душила його протягом усього

¹⁾ З них найважливіші: Творчество Достоевского. Сборник статей и материалов под ред. Л. П. Гросмана. Одесса 1921; Достоевский в изображении его дочери Л. Достоевской. Под ред. А. Г. Горюфельда. ГИЗ. 1922; Достоевский. Статьи и материалы. Под ред. А. С. Долинина. Т. I Пбурґ. 1922; Документы по истории литературы и общественной. Вып. I-й. Достоевский. Изд. Центрархива РСФСР. М. 1922; Из архива Достоевского. Письма русских писателей. Под. ред. Н. К. Пиксанова. М. 1923; Достоевский. Статьи и материалы под ред. А. С. Долинина. Т. II 1924 (на обгортці — 1923); Воспоминания А. Г. Достоевской. Под ред. Л. П. Гросмана. ГИЗ. 1925.

життя (див. с. 21 і особл. 43). Ці повсякчасні матеріальні перешкоди й турботи про завтрашній день так само досить яскраво відбилися в більшості надрукованих листів.

Проте, хоча листи Д.-го до дружини в більшості мають „родинний“ характер, значний є й їх історично-літературний та громадський інтерес: тут знаходимо одживи Д.-го про таких осіб, як Тургенів, Гончаров, Л. Толстой, А. Майков, Ів. Аксаков, Н. Страхів, Вл. Солов'йов, Катков, кн. Мещерський, Побідоносцев та інші; тут виазно відбилися його громадські погляди, літературні симпатії та художні уподобання; тут маємо його визнання про власне письменництво й творчі задуми (наприклад, про роман „Беси“, „Подросток“, „Братія Карамазови“). Нарешті, тут же — в кінці книги — виключної ваги докладні листи про Пушкінські свята 1880 р., коли після своєї славетної промови — Д. став на вершині слави, зазнавши ще за життя справжнього триумфу.

Для історика літератури значний інтерес має так само й стиль листів, досить вдало характеризуваний в „передмові“: „Достоевский, разрушавший обычные канонические формы романа, был своеобразен и в письмах... Длинноты, мелочи, своеобразный пафос... и полное пренебрежение к стилю — вот характерные черты эпистолярного творчества Д.-го“ (с. III).

Дійсно, часте повторювання того самого й якась розволіклість — звичайна річ; доходить до того, що деякі вирази й звороти перетворюються на трафарет, закам'янілі формули, як це трапляється в народній творчості. Він сам писав про це дружині: „Я, например, пишу 8 страниц и всего не выскажу, а у тебя на 4-х все прекрасно высказано... дельно, толково, ничего лишнего“... (с. 109). В кожному разі стиль виданих нині листів Д.-го дає цікавий матеріал для порівняння з стилем його художньої прози.

Що до редакційного боку даного видання, то поперед усього треба зазначити, що „передмова“, яку написав Н. Ф. Бельчиков, обмежується головним чином побіжним ознайомленням читача зі змістом листів, зупиняючись у той самий час занадто докладно на одному — хоч і важливим — епізоді, — виступі Д.-го на пушкінському святі (це займає $\frac{2}{3}$ усієї передмови); в такому вигляді передмова не може бути провідною вступною статтею, як би то бажано було бачити. Примітки до листів являють два „шари“: примітки, що раніш були зроблені А. Г. Достоевською (до 75 листів 1866 — 1872 рр.), і примітки редактора — Бельчикова. Що до останніх, то найцікавіші й найцінніші з них є ті, для яких використувані невидані ще рукописні матеріали; притягнення цих матеріалів є безперечною заслугою редактора. Тут особливо вагу мають власноручні записи Д.-го про напади епілепсії (с. 350, 365), його щоденник лікування в Емсе 1874 р. (с. 351) та інші. Для загальної характеристики листів 1872 і 1874 р. редактор використував просторі примітки А. Г. Достоевської, але не оговорив, що вони цілком — лише з невеличкими редакційними змінами — повторюють відповідні місця вже надрукованих її „спогадів“ (пор. сс. 323 — 330, 342 — 345 „Писем“ і 155 — 168, 190 — 197 „Воспоминаний“). Іноді він користується рукописним текстом „спогадів“ А. Гр. Д.-го не в тій редакції, що була видана Гроссманом; в деяких випадках це дає цікаві варіанти, з новими відтінками, наприклад, прим. 179-та (с. 354) — про різницю в гонорарі Д.-го та інших письменників того часу.

Деякі факти й прізвиська, що згадуються в листах, так і залишилися нез'ясованими, причому редактор це не завжди оговорює; деякі ж його пояснення, здається нам, цілком невдалі. Наприклад, до слів Д.-го „повечерам... читаю процессы“ (Москва 9/XI 78 р. — с. 238) редактор додає, що важко вказати, який саме процес цікавив Д.-го, бо „великих політичних процесів у той час не було“. Але ми всі знаємо, що Д.-го цікавили процеси не тільки політичні, — пригадаймо хоча б його статті з приводу справ Корнілової, Кронеберга, Джунковских („Дневник писателя“). Post scriptum того ж листа: „Книгопродавцы все в восторге от нового журнала „Лилины выдумки“, просят на комиссию, обещают большой успех. Передай обоим авторам и издателям и крепко их поцелуй“ (с. 239) — простіш за все зрозуміти, як жарт Д.-го з приводу тих казок, пісенок і т. і., що складали його діти — Ліля й Федя; він надзвичайно цікавився цими їх вигадками й завжди просив дружину повідомляти його про всі випадки дитячої творчості. Неправдоподібність пояснення Бельчикова: „Лилины выдумки“ — издание, которое, повидимому, Ф. М. предполагал издавать. Может быть, это отрывки из его сочинений, подобранные для детей младшего возраста“, — найкраще видно з того факту, що про таке видання у Д.-го й думки не було до 1880 року, коли в Москві якась Ільїна звернулася до нього за дозволом вибрати зо всіх його творів місця, що підходять для дитячого віку, та видати дитячу читанку. „Каково!“ — зауважає він в листі до дружини: „да ведь эту мысль мы

давно бы должны были с тобой сами исполнить и издать такую книжку для детей, которая непременно пойдет"... (с. 290, 28 — 29 травня 1880 р.).

Не можна сказати, щоб видання було виконане в достатній мірі акуратно й старанно: в ньому є не тільки звичайні друкарські помилки, ніде не оговорені (наприклад, в датах листів на с. 350, 351, 358 та инш.), але й неточності, що за них відповідає редактор. Так знімок сторінки листа від 20/VIII 1873 р. показує, що в 5-му рядку зверху замість „и здесь“ редактор прочитав „здесь“ і не зазначив, що в рядках 3 і 7-му є по закресленому слову, що легко можна прочитати; знімки другої й третьої сторінок листа від 8/VI 1880 р так само виявляють, що замість „махание“ редактор прочитав „махали“, замість „обнимание“ — „обнимали“ (12-й рядок зверху другої сторінки, 2-зверху третьої; пор., як написано на 2-стор. угорі „плакали, рыдали, обнимали“ і на 3-й стор. угорі „заседание“); крім того, не зазначено, що на останній, четвертій сторінці цього листа є декілька закреслених слів; на стор. 365 не зазначено, що примітки 295 — 298 відносяться до листа від 7/VI 1880 року.

Всі наведені факти, взяті в межах 2-х-3-х листів, не можуть дати певності в тім, що й решту листів Д-го прочитано в достатній мірі уважно й правильно, і можна боятися, що на всі 162 листи таких редакторських недоглядів набереться чимало.

Істотним дефектом книги є ще, на нашу думку, брак особового покажчика, — в виданнях подібного роду вони конче потрібні.

Всі хибі, що були тут зазначені, звичайно, ні в якій мірі не зменшують того величезного значіння, яке можуть мати автентичні листи Д-го. Тут він сам одверто говорить про себе, про свої інтереси, громадські симпатії, друзів та ворогів, про свою родину, свою страшну хворобу, свою творчість, — говорить з надзвичайною, дівочою ширістю. Безперечно, серед історично-біографічних матеріалів про Д-го, що вийшли за останні часи, ця книга займає одно з перших місць. Після неї в значній мірі утрачають своє первісне значіння навіть докладні, правдиво й широко написані „Воспоминания“ А. Гр. Достоевської — в тих частинах, де вони базуються виключно на даних листах (напр., стор. 187 — 190, 201 — 203, 243 — 245 „Воспоминаний“, де розмова йде про подорожі Д-го в 70-х рр. до Емсу).

І ми гадаємо, що хоч „Письма к жене“ відбивають Достоевського більш як людину взагалі, ніж як письменника, і дають матеріал головно для вивчення його особи, а не творчості — вони мають притягнути до себе найширшу увагу не тільки в межах СРСР, але й за кордоном, де так в останні роки зріс інтерес до геніяльного письменника.

О. Назаревський

„Життя й Революція“

ЖУРНАЛ ГРОМАДСЬКОГО ЖИТТЯ,
== ЛІТЕРАТУРИ Й НАУКИ ==

ВИХОДИТЬ ЩО - МІСЯЦЯ

РІК ВИДАННЯ 2 - й

Має: Красне письменство. Культура. Мистецтво.
Побут. Політика. Наука. Техніка. З нашого мину-
лого. Мистецька трибуна. З поточних нотаток.
Серед книжок та журналів.

ПЕРЕДПЛАТА:

1 рік	8 карб. — коп.
6 міс.	4 „ 50 „
3 міс.	2 „ 50 „
1 міс.	1 „ — „

ПЕРЕДПЛАТУ НАДСИЛАЙТЕ:

ГОЛОВНИЙ КОНТОРІ СЕКТОРУ ПЕРІОДВИДАНЬ ДВУ
ХАРКІВ, ВУЛ. ЕНГЕЛЬСА, 19

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ ХАРКІВ, СПАРТАКІВСЬКИЙ ПРОВ., № 3.

ВИЙШЛИ З ДРУКУ Й ПРОДАЮТЬСЯ ПО ВСІХ ФІЛІЯХ
ТА КНИГАРНЯХ ДЕРЖАВНОГО ВИДАВНИЦТВА УКРАЇНИ

НАЙКРАЩІ СЛОВНИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

- 1) **Українсько - Російський Словник.** Склав Борис ГРІНЧЕНКО. Сторінок 2178, в дві колонки, в розкішній коленкор. оправі, з золотим тисненням. Ціна 6 карб.
 - 2) **Російсько-Український Словник.** Склали М. УМАНЕЦЬ і СПІЛКА. Стор. 1149, в дві колонки, в такій же оправі. Ціна 4 карб.
- До словників додано „Найголовніші Правила Українського Правопису“ останнього перегляду. Хто не може купити словників на місці, може виписати за післяплатою. Замовлення надсилати на адресу: Харків, Державне Видавництво України. Центральний Торговельний Відділ: Харків, Спартаківський пров., № 3.

ПЕРША КНИГАРНЯ ДЕРЖАВНОГО ВИДАВНИЦТВА УКРАЇНИ ВІДДІЛ ПОШТОВИХ ВІДПРАВЛЕНЬ

ХАРКІВ, ВУЛ. 1 - го ТРАВНЯ, № 17.

Поштовий відділ Держвидаву швидко й ретельно надсилає накладною платнею кожну книжку як власного, так і всіх інших видавництв СРСР.

Пересилка й пакування на всі замовлення проводяться за кошт Держвидаву, коли замовлення наперед оплачується готівкою.

Просимо писати чітко й для відповіді надсилати поштові марки.

ВИМАГАЙТЕ БЕЗПЛАТНО ДОКЛАДНИЙ ПРОСПЕКТ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ ДВУ

Звертайтеся на адресу: Харків, вул. Ф. Енгельса, 19.
Головний Конторі Сектору Періодичних Видань ДВУ

IX-й ГОД
ИЗДАНИЯ

ПРОДОЛЖАЕТСЯ ПОДПИСКА
НА ЖУРНАЛ

1926 год

ЕСТЕСТВОЗНАНИЕ В ШКОЛЕ

ЖУРНАЛ ПО ВОПРОСАМ ЕСТЕСТВЕННО-ИСТОРИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

ПОД ОБЩЕЙ РЕДАКЦИЕЙ ПРОФ. Б. Е. РАЙКОВА

Журнал ставит себе задачей разработку методов естественно-исторического образования в школе и вне ее, с обращением особого внимания на школьную практику в области практических занятий и экскурсий и на описание и оценку пособий и книг по естествоведению.

В журнале принимают участие лучшие научно-педагогические силы Республики

В 1926 ГОДУ ВЫЙДУТ 4 КНИЖКИ. Подписная цена на 1926 год: за 4 книжки — три руб. с пересылкой и доставкой. Посылать деньги почтовым переводом

Подписка принимается СЕКТОРОМ ПЕРИОДИЧЕСКИХ И ПОДПИСНЫХ ИЗДАНИЙ ГОСИЗДАТА (ПЕРИОДСЕКТОР)

МОСКВА, Воздвиженка, 10/2. Тел. 5-89-91. ЛЕНИНГРАД, Проспект 25 Октября, 78. Тел. 5-48-05, а также конторами и уполномоченными Периодсектора во всех губернских и уездных городах СССР

Имеются в продаже годовые комплекты журнала за прежние годы

ЦЕНА С ПЕРЕСЫЛКОЙ:

1922 год, за 3 книжки — 1 р.; 1923 год, за 4 книжки — 3 р.;

1924 год, за 4 книжки — 3 р.; 1925 год, за 4 книжки — 3 р.

ПРИНИМАЕТСЯ ПОДПИСКА НА ОБЩЕДОСТУПН. ДВУХНЕД. ЖУРНАЛ

„ЖИВАЯ ПРИРОДА“

Под ред. Н. А. Кузнецова, В. Ф. Натали, Б. Е. Райкова и К. П. Ягодовского

На 1926 год 20 №№ в год, — 2 раза в месяц (кроме июня и июля) 2-й год изд.

Подписная цена за год — 3 р. 75 к., за полгода — 2 р. с доставкой и пересылкой

ДЛЯ ШКОЛ, ПЕДАГОГОВ I и II СТУПЕНИ, КРУЖКОВ ЮНЫХ НАТУРАЛИСТОВ И ВСЕХ ЛЮБИТЕЛЕЙ ПРИРОДЫ

ЖИВАЯ ПРИРОДА предлагает проработанный материал для практического изучения природы в школе и дома.

ЖИВАЯ ПРИРОДА указывает, как наблюдать природу в природе.

ЖИВАЯ ПРИРОДА специально разрабатывает материал для «уголков живой природы в школах», клубов, кружках, организациях.

ЖИВАЯ ПРИРОДА следит за работой объединений юных натуралистов и отражает их нужды.

ЖИВАЯ ПРИРОДА отражает жизнь и работу Ленинградской, Московской и др. Педагогических Биостанций.

ЖИВАЯ ПРИРОДА дает читателям ответ на вопросы методики преподавания

ЖИВАЯ ПРИРОДА знакомит педагогов и любителей природы с полезной для них литературой.

Для выписки журнала надо послать почтовым переводом деньги по следующему адресу: Ленинград, Демидов пер., д. 1. Биостанция.

ПОДПИСНАЯ ЦЕНА: на год (20 №№) — 3 р. 75 к.; на 1/2 года (10 №№) — 2 р.

Подписавшимся на год №№ высылаются с первого № за 1926 год

Всем лицам и учреждениям, интересующимся журнлом, один пробный № высылается бесплатно

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ УКРАЇНОЗНАВСТВА

„УКРАЇНА“

ОРГАН ІСТОРИЧНОЇ СЕКЦІЇ УКР. АКАДЕМІЇ НАУК

Виходить раз на два місяці. Рік видання 3-й

ЗА РЕДАКЦІЄЮ АКАДЕМІКА МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО

■ ■ ■ ■

Журнал містить статті й матеріали з української мови, письменства, історії культури, економіки, соціального й політичного життя, етнографії і краєзнавства.

ПЕРЕДПЛАТА:

1 рік — 6 крб., 6 міс. — 3 крб. 50 коп.

Окреме число — 1 крб. 25 коп.

■ ■ ■ ■

Передплату надсилайте на адресу:

СЕКТОР ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ ДЕРЖВИДАВУ УКРАЇНИ

Харків, вул. Енгельса, 19.

УКРАЇНСЬКИЙ ВІСНИК РЕФЛЕКСОЛОГІЇ ТА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Виходить раз на три місяці. Рік видання 2-й

ОРГАН УКРГОЛОВНАУКИ

За редакцією проф. ПРОТОПОПОВА

В ЖУРНАЛІ БЕРУТЬ УЧАСТЬ НАЙКРАЩІ ПРОФЕСОРИ

ТА НАУКОВІ СИЛИ:

Бехтерев В. М. (Ленінград), Соколянський І. К. (Харків), Данілевський В. Я. (Харків), Гринштейн А. М. (Харків), Платонов К. І. (Харків), Ухтомський А. А. (Ленінград), Раздольський І. З. (Ленінград), Грабарев А. Н. (Ленінград) і інші наукові співробітники рефлексологічних лабораторій та досвідно-педагогічних установ України й РСФРР.

ПЕРЕДПЛАТА: 1 рік (4 вип.) — 7 крб., 6 міс. (2 вип.) — 3 крб. 50 коп.

Окремий випуск — 2 крб.

Передплату надсилайте на адресу: Харків, вул. Енгельса, 19.

Відділ Передплат, Сектору Періодвидань ДВУ

